

Tělesná výchova v Montessori vzdělávání

Závěrečná práce

Studijní program:

DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Studijní obor:

Rozšiřující studium učitelství pro 1. st. ZŠ

Autor práce:

Mgr. Alice Hruběšová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Zadání závěrečné práce

Tělesná výchova v Montessori vzdělávání

Jméno a příjmení: **Mgr. Alice Hrubešová**
Osobní číslo: P20C00005
Studijní program: DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků
Studijní obor: Rozšiřující studium učitelství pro 1. st. ZŠ
Zadávací katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl: V teoretické části DP je cílem analyzovat hlavní principy pedagogické koncepce Marie Montessori, pozornost bude zaměřena především na principy výchovné práce pro děti 1.stupně na základních školách.

V praktické části je cílem DP navrhnout, zrealizovat, zhodnotit pohybové aktivity pro děti ze ZŠ pracující dle principů Marie Montessori.

Požadavky: rešeršní činnost odborné literatury, samostatně vypracovaný návrh a realizace pohybových aktivit, pravidelné konzultace.

Metoda: analýza, pozorování a doplňující metoda rozhovor s vybranými respondenty.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0
MONTESSORI, M. Absorbující mysl. Praha: SPS, 2003, 197 s. ISBN 80-86-189-02-3
MONTESSORI, M. Objevování dítěte. Praha: SPS, 2001, 207 s. ISBN 80-86-189-0-5
MONTESSORI, M. Tajuplné dětství. Praha: SPS, 1998, 131 s. ISBN 80-86-189-00-7
RÝDL, K. Metoda Montessori pro naše dítě: Inspirace pro rodiče a další zájemce. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, 140 s. ISBN 80-7194-841-1

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

30. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

29. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 6. dubna 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou závěrečnou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé závěrečné práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé závěrečné práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li závěrečné práce nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má závěrečná práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

4. září 2022

Mgr. Alice Hruběšová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucí mé závěrečné práce paní doc. PhDr. Daně Kasperové, Ph.D. za její cenné rady a připomínky při psaní závěrečné práce. Dále pak paní Mgr. Marii Holé, Th.D., učitelkám Mgr. Evě Říčařové, Mgr. Lucii Černé, Mgr. Kláře Funtánové ze Základní školy 5. květen v Liberci za to, že mi umožnily účast ve výuce a poskytly mi řadu informací o činnosti tohoto školského zařízení. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a svému manželovi za morální podporu během psaní mé práce.

Anotace

Práce se zabývá osobností Marie Montessori a jejím pedagogickým systémem. V první části jsou analyzovány hlavní principy pedagogické koncepce Montessori. Dále je specifikována tělesná výchova v běžných základních školách a v neposlední řadě je zde popsána forma výuky TV na Montessori škole.

Praktická část představuje Montessori vzdělávání na příkladu konkrétní základní školy. Vytvoření dvou vyučovacích bloků TV pro Montessori třídy prvního trojročí. Dále pak popis průběhu TV těchto bloků. A nakonec rozhovor se zástupkyní ředitelky ZŠ Montessori 5. květen v Liberci, paní Mgr. Marií Holou, Th.D.

Pro bližší charakteristiku školního systému byly dále použity informace obsažené ve Školním vzdělávacím programu výše uvedené školy a také Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, vzdělávací oblasti Člověk a zdraví.

Klíčová slova

Maria Montessori, připravené prostředí, didaktický materiál, citlivé období, svoboda dítěte, motivace, normalizace, polarizace pozornosti, tělesná výchova, vnitřní motivace, pohyb, hodnocení.

Annotation

The thesis deals with the personalities of Marie Montessori and her pedagogical system. In the first part, the main principles of the Montessori pedagogical concept are analyzed. Furthermore, physical education (hereinafter referred to as "PE") in regular primary schools is specified, and lastly, the form of PE teaching at a Montessori school is described here.

The practical part presents Montessori education on the example of a specific elementary school. Creation of two PE teaching blocks for Montessori classes of the first three years. Next, a description of the progress of the PE of these blocks. And finally, an interview with the deputy director of the Montessori Elementary School May 5th in Liberec, Mrs. Mgr. Maria Holá, Th.D.

For a more detailed characterization of the school system, the information contained in the School Education Program of the aforementioned school as well as the Framework Education Program for Basic Education, Education Area Man and Health were also included.

Key words

Maria Montessori, prepared environment, the material for development, sensitive periods, freedom of the child, normalisation, polarisation, physical education, motivation, movement, evaluation.

Obsah

Seznam obrázků.....	9
Seznam tabulek.....	10
Seznam použitých zkratk.....	11
Úvod.....	12
Cíle práce.....	14
1. Tělesná výchova.....	15
1.2 Tělesná výchova v běžných třídách	15
1.2.1 Tělesná výchova dle Rámcového vzdělávacího programu (RVP).....	16
2. Tělesná výchova v pedagogické koncepci Montessori	16
2.1 Marie Montessori	20
2.2. Základní principy dle Marie Montessori	22
2.2 Výuka v Montessori třídách.....	30
2.3 Oblasti pedagogiky v Montessori.....	31
2.4 Pohled Marie Montessori na TV	32
3. Vybrané Montessori školní zařízení	34
3.1 Tvorba vlastního výukového bloku.....	37
3.2 První výukové bloky	39
3.3 Druhý výukový blok.....	43
3.4 Rozhovor na téma pedagogické principy Montessori a tělesný rozvoj žáků v této koncepci	47
Závěr	52
Seznam použité literatury.....	54
Internetové zdroje	56
Přílohy	57

Seznam obrázků

Obrázek 1: Vstupní hala Montessori tříd	35
Obrázek 2: Rozcestník do tříd 1. trojročí, 2. trojročí, 3 trojročí.....	35
Obrázek 3: Pohled do zelené třídy	35
Obrázek 4: Fitball	38
Obrázek 5: Kuličky	38
Obrázek 6: Air pad.....	38
Obrázek 7: Koberečky.....	39
Obrázek 8: Míče	39

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příprava první vyučovací hodiny TV	39
Tabulka 2: Příprava druhé vyučovací hodiny TV	43

Seznam použitých zkratk

MM ... Marie Montessori

RVP ... Rámcový vzdělávací plán

TO ... teoretická oblast

TV ... tělesná výchova

Úvod

Podnětem pro napsání této závěrečné práce je mé osobní přesvědčení, že tělesná výchova je v dnešní době velmi důležitý předmět. Je základem rozvoje osobnosti dítěte. V obecné rovině se setkáváme s nedostatkem přirozeného pohybu, tedy chůze, fyzické práce aj. Vše je velmi automatizováno. Tělesná výchova ve školách je možností, jak dále děti tělesně rozvíjet a tím působit i na duševní rozvoj jedince.

Jsem aprobovaná učitelka tělesné výchovy (dále TV). Mé děti navštěvují základní školu 5. května. Zde jsou třídy Montessori. Proto jsem se začala více zajímat o to, jaké možnosti tento systém nabízí. Jaké zde má TV místo. Jestli je zde TV podceňována, anebo se naopak prolíná do více činností najednou jako součást mezipředmětových vztahů.

Z mnoha běžných škol víme, že děti ve třídách celé dopoledne sedí v lavicích (tzv. frontální výuka). Doma píší úkoly a za „odměnu“ si jdou zahrát na počítači nebo se dívat na televizi. Velmi se zhoršuje fyzická zdatnost s dopadem na psychiku jedince. Zvyšuje se riziko obezity. Bohužel 2 hodiny tělesné výchovy týdně (v reálném čase 45 minut) nenahradí přirozenou potřebu pohybu. Je tedy zcela zásadní zabývat se otázkou, jak TV může pomoci v rozvoji pohybových schopností a dovedností dítěte v rámci povinné školní docházky. Bylo by efektivní použít pohyb i v jiných předmětech (prvouka, přírodopis, vlastivěda, hudební výchova i anglický jazyk).

Myslím si, že úkolem nové generace učitelů je žáky rozpohybovat i v jiných předmětech než v rámci TV. Inspirovat děti na nové kooperativní hry a pomůcky, které najdou i doma a budou si je moci zahrát s kamarády mimo hodiny TV. Nebo zkusit zahrnout pohyb do běžných hodin, třeba přírodopisu, kdy můžeme vymýšlet terénní cvičení. Je potřeba neustále zdůrazňovat důležitost přirozeného pohybu jako je chůze a běh. Tyto pohybové činnosti jsou důležité pro fyzickou kondici jedince a celkový rozvoj osobnosti. Když se mohou hýbat, mohou se rozvíjet i v jiných činnostech.

V dnešní době existuje mnoho pohybových aplikací, které nám umožňují plnit úkoly a při tom se hýbat. Digitalizace je součástí všech oborů edukace. Přes aplikace zabývající se měřením srdečního tepu, uváděním kalorických tabulek, počítáním kroků, až po vytváření tras se zajímavými cíli atd.

První stupeň základní školy nabízí možnosti větší propojenosti předmětových vztahů. Klade to však velké nároky na pedagoga. Na jeho všeobecné znalosti

a dovednosti. V TV je dobré znát pohybové možnosti žáků ve třídě, mít zásobník her. Mně se osvědčily hry na kooperaci kolektivu. A také je důležitá znalost, jaký pohyb tělu škodí. Co by děti neměly dělat, abychom předcházeli zraněním a špatným návykům.

Montessori pedagogika je zajímavá svou zaměřeností na dítě. Měla by podporovat jeho samostatnou aktivitu a touhu po sebezdokonalení. Využívá přitom individuálních možností a schopností každého žáka.

Cíle práce

Cílem mé práce je poznání uvedených principů nejen teoreticky, ale i v praktické aplikaci v prostředí vybrané základní školy v České republice.

Dílčím cílem je analýza TV v Montessori pedagogice na ZŠ. Dále pak i analýza systému Marie Montessori, tedy principů, metod a prostředků využívaných při vzdělávání v duchu tohoto systému. Také jsem se zaměřila na vysvětlení pojmu pohybu dle Marie Montessori. V neposlední řadě jsem realizovala rozhovor se zástupkyní pro ZŠ Montessori, v němž jsme společně analyzovaly práci, principy a vhodné prostředí dle Marie Montessori.

1. Tělesná výchova

Tělesná výchova zahrnuje různá sportovní a tělesná cvičení, která mají za úkol rozvoj pohybových schopností a dovedností. Klade velké nároky na vybavenost prostředí, ať už venkovní bezpečné a dobře upravené hřiště (atletickou dráhu aj.), či vnitřní tělocvičnu s gymnastickým náčiním. Od roku 1989 prochází celé školství reformou (Nováček, Mužík, Kopřivová 2001, s. 16). Za poslední desetiletí vzniklo mnoho nových sportů, které jsou představovány ve školách. V popředí je zdravotní tělocvik, který nám umožňuje zjistit zdravotní stav a úroveň pohybového aparátu jedince. Jeho zdatnost a výkonnost. A vše klade velký důraz na správné provádění jednotlivých pohybů. Zahrnuje například: vyrovnávací cvičení, gymnastická cvičení aj.

Tělesná výchova není dnes jen o pohybu, ale velmi dobře dokáže odhalit emoční naladění žáka a jeho individuální možnosti. Příkladem může být vytrvalostní běh. Vybízí žáka mnohdy překonat své síly, ukazuje dítěti, jak je na tom s tělesnou kondicí oproti jiným dětem. Rovněž tak, pokud někdo „švindluje“ při hraní vybíjené, děti ho hned odhalí a pokud mu to projde, velmi těžce to nesou. Když se někdo snaží ve sportu podvádět, tak je to velmi viditelné, a to ihned. V teoretických předmětech učitel zjišťuje velmi postupně emoční naladění a připravenost žáků. Při pohybových činnostech se velmi rychle odkrývají emoce a charaktery jedinců.

Pohyb jako takový nás může učit být odolnější vůči různým stresovým faktorům, zklidňovat, ale zároveň nás i nabudit. Dále může přispět k optimální aktivitě našich biologických funkcí, které vedou k lepší spolupráci našeho mentálního a fyzického těla. Tělesná cvičení můžeme definovat jako: „Záměrné pohybové chování, jehož cílem je zdokonalování a rozvoj člověka v oblasti fyzické, psychické a sociální s cílem jeho socializace a kultivace.“ (Hodaň, Dohnal 2005, s. 24).

1.2 Tělesná výchova v běžných třídách

Na základních školách je TV většinou realizována jako samostatný předmět v 1. až 9. ročníku se shodnou dotací dvou hodin týdně ve všech ročnících. Usiluje o komplexnější propojení činností ovlivňujících zdraví, úroveň pohybových dovedností a pohybového učení. Zároveň vede žáky k rozšiřování znalostí o lidském těle, k osvojování si základních návyků pro udržování tělesného i duševního zdraví a regeneraci po sportovním výkonu. Žáci se učí poznávat vlastní pohybové možnosti

a měli by být vedeni ke schopnosti samostatně ohodnotit úroveň své zdatnosti. (Dvořáková, 2012; str. 8-18). Žákům předkládáme širokou nabídku sportovních činností a aktivit, aby si sami vybrali, co je nejvíce baví. Je zde snaha o naplnění hlavního cíle, a to je naučit žáky začlenit pohybové činnosti do svého denního režimu a uspokojit vlastní pohybové potřeby a zájmy nejen v období povinné školní docházky.

Potřeba pohybu je dle odborných zdrojů základní fyziologickou potřebou každého člověka. Je důležitou součástí správného vývoje a fungování lidského organismu.

1.2.1 Tělesná výchova dle Rámcového vzdělávacího programu (RVP)

Má práce se zaměřuje na děti 1. – 3. tříd, pro něž jsou v TV závazné tyto očekávané výstupy dle RVP:

- Žák projevuje přiměřenou radost z pohybové činnosti, samostatnost, odvalu, vůli pro zlepšení své pohybové dovednosti, jedná v duchu fair play, dbá na hygienu, dodržuje bezpečnost, spolupracuje s ostatními žáky, osvojuje si pohybové dovednosti a zná a dodržuje základní pokyny a základní pravidla her.
- Příprava ke sportovnímu výkonu.
- Základní pojmy – komunikace v TV.
- Bezpečnost při sportování.
- Organizace TV, pravidla.
- Sporty.
- Plavecká výuka ve 3. ročnících.
- Výchova demokratického občana.
- Osobnostní a sociální výchova – komunikace, kooperace a kompetice, mezilidské vztahy, sebepoznání a sebepojetí, seberegulace a sebeorganizace.
- Environmentální výchova (základní podmínky života a vztah člověka k prostředí).

2. Tělesná výchova v pedagogické koncepci Montessori

V této kapitole jsem vycházela ze Školního vzdělávacího programu základní školy 5. května v Liberci.

Obecný vzdělávací přístup na Montessori školách je dle hesla: „Dítě je tvůrcem sebe sama“.

Tělesná výchova je vyučována v rámci kosmické výchovy jako jedné z oblastí Montessori pedagogiky.

Vyučovací předmět kosmická výchova je tvořen obsahem vzdělávacích oblastí: český jazyk a literatura, cizí jazyk, matematika a její aplikace, informační a komunikační technologie, dějepis, výchova k občanství, chemie, přírodopis, fyzika, zeměpis, výtvarná výchova, hudební výchova, tělesná výchova, výchova ke zdraví a ze všech tematických okruhů průřezových témat.

Časové dotace podle Rámcově vzdělávacího plánu (RVP) pro 1. stupeň Montessori kosmická výchova – tělesná výchova pro 1. až 5. třídu je po dvou hodinách týdně.

Vyučovací předmět tělesná výchova vychází ze vzdělávacího obsahu oboru tělesná výchova a oboru výchova ke zdraví.

Vzdělávací obsah vyučovacího předmětu kosmická výchova pro obor tělesná výchova.

Učivo teoretické oblasti (TO) průřezových témat spojuje pravidelnou každodenní pohybovou činností se zdravím a využívá nabízené příležitosti, zvládá v souladu s individuálními předpoklady jednoduché pohybové činnosti jednotlivce nebo činnosti prováděné ve skupině; usiluje o jejich zlepšení, spolupracuje při jednoduchých týmových pohybových činnostech, uplatňuje hlavní zásady hygieny a bezpečnosti při pohybových činnostech ve známých prostorech školy.

Zahrnuje učivo:

- význam pohybu pro zdraví příprava organismu zdravotně zaměřené činnosti,
- rozvoj různých forem rychlosti, vytrvalosti, síly, pohyblivosti, koordinace pohybu hygiena při TV bezpečnost při pohybových činnostech,
- pohybové hry,
- základy gymnastiky rytmické a kondiční formy cvičení pro děti,
- průpravné úpoly,

- základy atletiky,
- základy sportovních her turistika a pobyt v přírodě,
- plavání,
- komunikace v TV,
- zásady jednání a chování – fair play,
- olympijské ideály a symboly,
- pravidla,
- zjednodušených osvojovaných pohybových činností.

Výstupy pro obor TV:

- spojuje pravidelnou každodenní pohybovou činnost se zdravím a využívá nabízené příležitosti,
- zvládá v souladu s individuálními předpoklady jednoduché pohybové činnosti jednotlivce nebo činnosti prováděné ve skupině; usiluje o jejich zlepšení,
- spolupracuje při jednoduchých týmových pohybových činnostech,
- uplatňuje hlavní zásady hygieny a bezpečnosti při pohybových činnostech ve známých prostorech školy,
- reaguje na základní pokyny a povely k osvojované činnosti a její organizaci,
- adaptuje se na vodní prostředí. Splývá a dýchá do vody. Ovládá jeden plavecký způsob.

Netradiční pomůcky na TV:

V této kapitole představuji možnosti pomůcek, které dle mého názoru spadají do sekce nízko nákladové, a může si je dovolit téměř každá škola. Školy jsou běžně vybaveny tělocvičným nářadím a náčiním jako gymnastické žíněnky, kruhy, žebřiny, míče, florbalové hokejky apod.

Pod pojmem netradiční pomůcky si můžeme představit předměty, které jsou lehce dostupné a současně využitelné v hodinách tělesné výchovy. Tyto pomůcky si mohou děti i samy vyrobit.

Netradiční pomůcky mají mnohostranné využití a použití. Většinou jsou to věci každodenní potřeby a překvapí nás, jaké možnosti využití v TV nám nabízejí.

Zde uvádím některé z nich a jejich možné využití:

- Víčka od PET lahví – motivace k běhání, skládání, házení, chytání, třídění barev.
- PET lahve od 0,5 – 2 litry – posilování, kuželky, štafeta, ohraničení hracího pole.
- Noviny – skládání, mačkání, trhání, házení, běhání.
- Pivní tácky – házení na cíl, klouzání.
- Količky na prádlo – motivace k běhání, třídění barev, připínání.
- Prádelní guma – přeskokování, přelézání, prolézání.
- Bavlnky, klubíčka – házení, chytání, prolézání, přeskokování.
- Kelímky od jogurtů – stavění, pyramida, spojování, ohraničení hracího pole.
- Roličky od toaletního papíru – kuželky.
- Houbičky na nádobí – chození, házení, klouzání.
- Pytlíky s luštěninou – masáže chodidel, dýchání s brčky.
- Koberečky – klouzání, posilování.
- Nafukovací balónky – pinkání, koordinace, masáž.
- Obrázky, papírové skládanky – běhání, skládání, soutěže.
- Koule z alobalu – házení, házení na cíl, chytání.
- Krabice různých velikostí – skládání, soutěže, překážky.
- Deky – podlézání, manipulace, klouzání.

Na výrobě netradičních pomůcek se podílejí děti samy. Rozvíjíme tak jejich kreativitu, fantazii a jemnou motoriku. Děti si také k pomůckám vytvářejí osobnější vztah a jsou k nim opatrnější. Dalším důvodem, proč zařazovat netradiční pomůcky do hodin tělesné výchovy, je snadná a účinná motivace dětí. Hodiny s netradičními pomůckami jsou zábavné, pestré, kreativní a nepředvídatelné. Každá pomůcka má mnohostranné využití. Děti samy přicházejí na to, co lze použít a jaké hry se dají hrát.

Montessori pedagogika

Montessori vzdělávací program byl MŠMT uznán jako alternativní program pro předškolní vzdělávání na základní škole v 90. letech 20. století.

Informace o Montessori pedagogice se v Čechách objevily již před druhou světovou válkou. Jejich rozšíření ale zabránil nástup nacismu a později komunismu. Proto se u nás první školská zařízení Montessori objevila až po Sametové revoluci. U nás se problematice Montessori vzdělávání věnovalo občanské sdružení Společnost Montessori, nyní pod označením Montessori ČR.

V dnešní době již existuje více organizací po celé České republice, které se zabývají šířením myšlenek Marie Montessori, jejich prosazováním, dalším vzděláváním učitelů a přípravou metodických pomůcek a rozvojem didaktických principů. Organizují kurzy pro veřejnost, workshopy a diplomové semináře (s podporou MŠMT ČR). Podporují vznik Montessori mateřských a základních škol, rodinných center a lokálních společností. V současné době lze v České republice nalézt kolem 125 mateřských a 65 základních škol Montessori.

2.1 Marie Montessori

Marie Montessori byla významnou italskou pedagožkou a zakladatelkou nového vzdělávacího systému. Ihned po ukončení studia se začala zabývat problémy výchovy a vzdělávání dětí (Montessori 1998, s. 10). Dospěla k závěru, že dítě se učí chodit, mluvit, manipulovat s předměty dle vnitřní tvořivosti. A ne proto, že okolní svět dospělých se ho to snaží naučit. To je stavebním kamenem Metody Montessori. Hladová, žíznivá, toužící, uzurpující a neuspokojitelná. Taková je mysl malého dítěte. Mysl, která se vymyká definicím i způsobům myšlení dospělých (Montessori 2018, s. 293).

Marie Montessori patřila k průkopnicím ženského hnutí a bojovala za práva dětí. V roce 1896 byla jako první žena v Itálii promována doktorkou medicíny (Montessori 2018, s. 1). Poté začala pracovat jako asistentka na Univerzitní psychiatrické klinice v Římě, kde se zaměřila na práci s mentálně postiženými dětmi. Specializovala se na studium dětských nervových nemocí. Ve své praxi dále pokračovala jako dětská lékařka (Zelinková 1997, s. 13).

Domnívala se, že je třeba u dětí rozvíjet smysly, následně pak intelekt. V roce 1898 se jí narodil syn Mario, její pozdější spolupracovník. V roce 1899 se Marie Montessori ujala vedení školy pro vzdělávání léčebných pedagogů, což jí umožnilo ověřit si mnohé teze prakticky. Dále se vzdělávala v psychologii, pedagogice, filozofii a antropologii (Poussin 2018, s. 21).

Mimořádné úspěchy při výchově mentálně postižených dětí, které byly připravené složit pro ně náročné státní zkoušky z psaní a čtení, přivedly Marii Montessori k úvahám, zda by se výchovné metody nedaly aplikovat i na děti bez postižení.

V roce 1907 otevřela Marie Montessori první středisko pro zdravé děti předškolního věku ze sociálně slabých vrstev – Dům dětí (Casa dei bambini) ve čtvrti San Lorenzo v Římě (Zelinková 1997, s. 13).

Rozvíjela materiál pro smyslovou výchovu, školní materiál k nácviku čtení, psaní a počítání. Zaměstnávala děti praktickými činnostmi. V Římě se podílela na založení první asociace pro šíření svých metod, které nesly název Opera Montessori.

Vydala velké množství knih, které se zabývají životem a výchovou dětí. Nebyla teoretik, ale vycházela ze svých praktických zkušeností s dětmi. Její síla spočívá v praktickém uskutečňování myšlenek.

Převážnou část jejích prací tvoří výklady pozorování dětí a zdůvodňování pedagogických přístupů.

V roce 1908 se plně začala věnovat pedagogické činnosti.

V roce 1919 založila výzkumný institut ve Španělsku a tentýž rok uspořádala sérii kurzů pro učitele ve Velké Británii. V této době její školy podporoval Benito Mussolini, ale později byla z Itálie vypovězena.

V období 2. světové války přebývala nejdříve ve Španělsku a poté v Indii. Po válce v roce 1949 se vrací do Evropy, pobývala v Nizozemí. Pokračovala ve své činnosti, přednášela. Dostalo se jí velkého uznání a poct. Třikrát byla navržena na Nobelovu cenu míru, avšak nezískala ji. Marie Montessori zemřela 6. května 1952 v Nizozemí, kde je také dle svého přání pohřbena (Montessori 2018, s. 300).

Marie Montessori byla jednou z čelních představitelk tzv. pedocentrismu. Pozoruje děti z vědeckého hlediska, jak se přirozeně vyvíjejí v prostředí, které připravila. Na základě svých pozorování upravuje pomůcky a vytváří nové aktivity. Ukazovalo se, že děti jsou schopny velmi dobře se soustředit. Děti také dále provádí nové objevy a výzkumy. Jejich potřeba kázně, pořádku, svobody volby činnosti, možnost dělat danou činnost opakovaně je velmi vysoká. V rámci jedné aktivity nalézají také jiné a dílčí cíle než je u dané hlavní činnosti (Poussin 2018, s. 22).

Principy a metody své pedagogiky popsala v řadě publikací. Mezi nejznámější patří publikace „Tajuplné dětství“. Další velmi známou knihou je „Absorbující mysl“ a „Objevování dítěte“, v nichž autorka rozvíjí své metody a uvažuje nad významem různých pojmů, o kterých se zmíním později.

Velmi zajímavé je vydání Londýnských přednášek, které se netýkají jen dětství, ale i celého vývoje člověka.

2.2. Základní principy dle Marie Montessori

„Jedním ze základních úkolů výchovy je naučit děti dělat správné věci proto, že pochopily, že jsou správné, nikoliv proto, že se bojí trestu.“ (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová 2008, s. 137).

Marie Montessori změnila pohled na roli učitele: „nový učitel“ je odpovědný za specifické připravené prostředí a má být dítěti laskavým a respektujícím průvodcem.

Pedagogika M. Montessori je ucelený a propracovaný výchovně vzdělávací program. Má své principy, které nelze obejít. Základní myšlenky Montessori metody a její principy jsou provázané.

Není nutné dogmaticky lpět na všech principech. Naopak. Takový přístup by byl příliš omezující a mohl by dítěti nakonec spíše uškodit. Důležité je umět se přizpůsobit. Jak prostředí, ve kterém pracujeme, tak dětem. Ty samy nám dají najevo, když děláme něco špatně. Berme proto základní myšlenky jako doporučení, jak by to mělo v Montessori třídách fungovat.

Partnerský přístup je klíčovým pojmem vzájemného respektu a úcty. Znamená to nezraňovat u dětí jejich lidskou důstojnost. A tedy dodržet princip nedovolit si k nim nic, co nechceme, aby si dovolily ony k nám. Cesta vede přes společné vytváření pravidel pro soužití ve třídě i ve škole. Průvodci a děti lépe tato pravidla dodržují. Respektující přístup dává prostor dětem, aby si vytvořily vysokou sebeúctu. Předpokladem partnerského přístupu je dodržování dohod, samostatné vyhledávání informací, rozhodování dle nich samých, spolupráce s ostatními, lepší empatie a s tím související pomoc druhé osobě, dítěti. Děti umí lépe vyjádřit svůj názor, a to i nesouhlasný před dospělým či právě samotnému dospělému.

Svoboda rozvoje dítěte. Řekne-li se svoboda dítěte možná to v některých dospělých vyvolává pocit, že dítě bude tzv. „rozmazlené“, neorganizované, nebude se umět chovat a jiné domněnky či pocity. Důležité je nenabývat dojmu, že protipólem poslušnosti je neposlušnost nebo „dělat si co chci“. Je to zodpovědnost, která se nepodřizuje druhé osobě (autoritě), ale řídí se správností věcí, zvnitřněnými hodnotami. Je velký rozdíl mezi „řídít se něčím“ a „podřít se někomu“ (Kopřiva, Nováčková, Nevolová, Kopřivová 2008, s. 67).

V rámci metody Montessori je svoboda dítěte vnímána jako něco neoddělitelného od respektujícího vztahu mezi dítětem a dospělým. Svobodná volba dítěte může být nástrojem pro jeho vnitřní disciplínu, pro možnost tvořivě se vyjádřit. Dítě se také přes svobodnou volbu vybrané činnosti může stávat platnějším členem společenství nejdříve dětí a pak i dospělých.

Je důležité podporovat individualitu dítěte, která má samozřejmě také své hranice. Ale pokud budeme podporovat svobodnou volbu dítěte, která je ohraničena pravidly morálky společnosti, může dítě uspokojovat své potřeby, rozvíjet se a později být platným členem právě naší společnosti.

Svoboda je velká věc a není ji snadné získat. Nedosahuje se jí pouze tím, že se odstraní tyran, zlomí řetězy. Svoboda je stavba, kterou musíme budovat, které si musíme vážít ve světě i v sobě. Tomu učíme dítěti (Zelenková 1997, s. 26).

Svoboda ve škole znamená, že se dítě rozhoduje, jakou práci si zvolí. Z dané učební oblasti si může vybrat materiál, a jaké další informace o něm získá. Vybírá si místo ve třídě. Kdy to bude dělat a jak dlouho. A také s kým by mohlo na vybrané práci pracovat.

Znamená to, že dítě nezůstává bez činnosti, nějakou činnost si zvolit musí a práci se snaží vždy dokončit, je to jeho povinností. Je pedagogem (průvodcem) neoponecháno samo sobě. Průvodce zasahuje do jeho vzdělávání a učebních procesů. Cílem je, aby děti dělaly to, co je vnitřně uspokojuje (Zelenková 1997, s. 19-26).

Senzitivní období je velmi spjato s vývojovým obdobím dítěte. Fáze vývoje jsou u každého dítěte velmi individuální. Vycházejí z individuálních potřeb dítěte a dítě má v dané vývojové fázi velký zájem o určitou činnost. V tomto období velmi snadno zvládá naučit se novým věcem bez námahy a s potěšením. Každý učitel by měl přistupovat

k těmto citlivým obdobím velmi zodpovědně. Jednak má za úkol je rozpoznat, respektovat je a také umožnit jejich realizaci.

Důležitou roli ve vývoji osobností v mladším školním věku zastává rodina i škola a vrstevnická skupina. Dítě se učí řízené situaci. Učí se ovládat a přizpůsobovat, aby obstálo v kolektivu. V období středního dětství se střetává osamostatňování s poměrně značnou emoční a kognitivní nezralostí a sociální závislostí. Předpubertální dítě je absolutní moralista, morální normy platí pro všechny a za všech okolností.

Děti touží po samostatnosti a pocit zodpovědnosti si užívají. Příliš časté apely na nutnost větší samostatnosti a zodpovědnosti tak útočí na sebeúctu dítěte. Děti se učí fungování ve skupině. Stále převládá tzv. „právo silnějšího“. Děti se stále učí řešení konfliktů. Je velmi důležité věnovat pozornost sociálním vztahům ve třídě, podporovat, pomáhat a vychovávat děti v řešení sociálních situací (Thorová 2015, s. 413).

Olga Zelinková popisuje senzitivní období 7 až 12 let také jako poměrně stabilní etapu s dominancí morální senzitivity. Morálka je také nade vše a později vede k vědomí sociálnímu. Zvětšuje se zájem o širší sociální vztahy.

V oblasti myšlení je zde přechod od reálného k abstraktnímu myšlení. Zlepšení představivosti. Dítě samo hledá odpovědi na otázky, což přispívá ke zvyšování sebevědomí, utváření vlastního názoru a také podporuje zájem o další objevování: „Pomoz mi, abych to dokázal sám“.

Vzniká morální vědomí, které je těsně spjato s vědomím sociálním (Zelinková 1997, s. 33-34).

Věková heterogenita (různorodost), kooperativní výuka (spolupráce)

V Montessori prostředí je spojování věkově smíšených ročníků zásadní pro vytvoření prostředí pro kooperaci. Každé dítě zažije pocit být mladší, prostřední a být ten starší. Na základní škole je to tzv. trojročí, což tedy znamená spojení tří ročníků. V takovémto heterogenním prostředí starší dítě může pomoci mladšímu s učivem. Pokud dítě v nějaké oblasti vyniká, může pomáhat svým vrstevníkům. Takové prostředí usnadňuje práci učiteli. Rozvíjí se u dětí empatie, sociální dovednosti, ohleduplnost, trpělivost, tolerance a hlavně spolupráce.

Normalizace souvisí s přirozeným rozvojem dítěte, respektování dítěte jako individuality, respektování jeho já. Dítě koná různé činnosti a chápe vše v souvislostech.

Vytváří si v hlavě celkový pohled na hmotný svět i na svět dospělých. Normalizované dítě je optimálně připraveno vnímat učení, umí se ovládat, má klidný projev a má rádo systematickou činnost. Při rozvoji dítěte se využívá polarizace pozornosti. U dítěte se normální psychické rysy mohou rozvíjet velmi snadno. Pokud k tomu dojde, pak všechny rysy reprezentující odchylky zmizí, stejně jako s návratem zdraví mizí všechny symptomy nemoci (Montessori 1998, s. 124).

Polarizace pozornosti Polarizace pozornosti je nový pojem, který Maria Montessori zavedla. Zjednodušeně se jedná o velmi intenzivní a dlouhodobé soustředění se na danou činnost a je považována za základ učení. Koncentrace pozornosti je ovlivňována tzv. senzitivními obdobími. Jedná se o omezené časové období, kdy je dítě senzitivní, tedy citlivé (nebo můžeme říci i připravené) na získání určitých dovedností.

Vše výše zmíněné však nemůže dobře fungovat, pokud nebudeme dbát na prostředí, ve kterém dítě žije. Ve vztahu k Montessori pedagogice hovoříme o tzv. připraveném prostředí. Je to takové prostředí, které je úměrné věku, velikosti, zájmům a senzitivním obdobím dítěte tak, aby podněcovalo jeho zájem, rozvíjelo jeho dovednosti a podporovalo jeho samostatnost.

Připraveným prostředím by v dětech mělo vzbuzovat pocit svobody. Je potřeba vytvářet podmínky, aby dítě mohlo objektivně pozorovat dané jevy a využívalo svou tvořivou energii. Děti samy projeví své přirozené potřeby a zaujmou vlastní postoje. Pokud nejsme schopni takové prostředí vytvářet, děti se obávají projevit a jejich potřeby se neprojevují.

Učitel, neboli průvodce v Montessori třídě, musí být řádně proškolen, aby dokázal vidět a rozpoznat objektivním způsobem pravdu. A zároveň se musí umět pohybovat mezi dětmi v prostředí, kde se projevují jejich přirozené povahové vlastnosti. Průvodce většinou nabízí svou pomoc až ve chvíli, kdy je o ni požádán (Montessori 2001, s. 96-98).

Připravené prostředí je takové prostředí, které motivuje, nabádá a láká dítě k učení. Jde o možnost se svobodně pohybovat a realizovat. Montessori pomůcky jsou vyrobené tak, aby dítě samo objevilo případnou chybu bez kontroly dospělého. Zde se rozvíjí analytické myšlení, dítě je schopno řešit problémy samostatně. Učební materiál bývá velmi názorný a zprostředkovává postupné kroky a tím se stává látka trvale pochopena.

- Osobnost učitele

Pracuji ve školství již 20 let a Marie Montessori v knize Absorbující mysl píše velmi krásnou větu o stále opakujících se začátcích většiny učitelů, kteří mají chuť stále se rozvíjet a vytvářet dětem dobré prostředí k učení a rozvoji osobnosti. Cituji: „Na nezkušenou učitelku, naplněnou nadšením a vírou ve vlastní kázeň, o níž věří, že se v našem malém společenství objeví, čekají nelehké úkoly. V Montessori třídách totiž nemá učitel (průvodce) za úkol stále na dítě dohlížet. Dítěti se pak neučí samostatnosti, sebedisciplině a odpovědnosti za svá rozhodnutí. Učitel připravuje vhodné prostředí tak, aby se dítě cítilo bezpečně a volí podněty dle potřeb. Důležité je respekt k individuálnímu vývoji dítěte. Učitel musí být empatický. Komunikuje tak, aby neposuzoval, neodsuzoval a nehodnotil. Učitelka stále nemluví. Naopak je tichá a pasivní, trpělivě čeká a pozoruje.“

Dle systému Montessori tedy učitel diagnostikuje pomocí pozorování a analýzy činnosti dítěte. Je terapeutem, který dítěti pomáhá a radí, organizuje, motivuje a aktivizuje v momentu, kdy to dítě potřebuje. Dodržuje pravidla a podporuje disciplínu. Obecně, jak uvádí Zelinková, provádí činnosti založené na komunikaci a dialogu (komunikace s dítětem, pomoc při činnostech, vzbuzení zájmu dítěte) a činnosti nekomunikativní, nepřímé-jako je sběr informací o dítěti a jeho práci, příprava materiálu, vytváření pracovní atmosféry a podobně (Zelinková 1997, s. 75-76).

- Technika výuky

První etapa zahrnuje úvod do práce s pomůckou. Pro pedagoga je důležité znát a mít zkušenosti s pomůckami. V praxi to znamená např. oddělovat předměty, tedy aby při výkladu byla jen jedna pomůcka na stole. Ať už vybraná učitelem, anebo dítětem. Učitel by měl také mít promyšleno přesně, s čím chce pracovat a jak pomůcku předvede. Předvedení nejlépe jednou či dvakrát a pak přenechá iniciativu dítěti. Snaží se vzbudit zájem svým přístupem. Předchází tomu, aby se pomůcky používaly chybně.

Druhou etapou se myslí samotná vyučovací lekce.

Výklad a prezentace nového učiva se provádí tzv. třístupňovou (třífázovou) výukou. Podstatou této výuky je ve třech po sobě jdoucích fázích, které směřují ke komplexnímu pochopení nové látky.

První fáze

První fáze představuje úvod do práce s pomůckou a spojení smyslového vjemu s příslušným pojmenováním. Výběr pomůcky závisí jak na učiteli, tak na dítěti. Učitel by měl novou pomůcku vybrat na základě úrovně připravenosti dítěte. Důležité je svým přístupem probudit v dítěti zájem. Učitel používá podstatná a přídavná jména. Tak například dotyk dítěte hladké strany karty na nádobí doprovází slovy „To je hladké.“ Takto zkouší učitel pojmenovat všechny předměty, které si připravil, např. to je hrubé. Později může tvořit slova opačného významu, může používat i stupňování přídavných jmen atd.

Marie Montessori uvádí v knize *Objevování dítětem*, že terminologie je velmi důležitá, aby dítě nacházelo spojení mezi názvem a předmětem. Uvádí, že je přímo nežádoucí v dané chvíli užívat dalších slov.

Druhá fáze – rozpoznání předmětu pomocí příslušného názvu

Cílem druhé fáze je rozpoznání předmětu pomocí příslušného pojmenování. Jedná se o ověření úspěšnosti první fáze výuky, zda si dítě v paměti spojilo předmět s jeho názvem. Učitel dítěti zřetelně položí otázku týkající se podstatného nebo přídavného jména. V případě, který uvádím výše, by to byla otázka: „Který předmět je hladký?“, popř. „Ukážeš mi předmět, který je hrubý?“ Dítě ukáže na kartičku, o které si myslí, že je hrubá. Takto si učitel ověřuje znalosti svých žáků. Podle zájmu dítěte své otázky opakuje.

Třetí fáze – zopakování jména příslušného předmětu

Třetí fáze je aktivní fází pro dítě. Slouží k zopakování názvu příslušného předmětu. Jde o další ověření první fáze výuky. Učitel vezme do ruky těleso a položí dítěti otázku: „Co je tohle?“. Pokud má dítě dobře zafixované spojení předmětu s jeho názvem, odpoví správně. Ve druhé fázi bylo dítě pasivní a pouze na předměty ukazovalo. Teď, když má nově naučený pojem aktivně použít, může být nejisté. Je na učiteli, aby dítě vhodným způsobem povzbudil a požádal ho o zopakování odpovědi (Montessori 2001, s. 99-106).

- Práce s chybou, hodnocení

Spolehlivé vedení a možnost průběžného ověřování jsou nepostradatelnými podmínkami pro to, abychom se vůbec někam dostali. Pokud je něco nezbytnou součástí praktického života, výchovy a vzdělávání je to možnost rozpoznání vlastní chyby.

Chyba je přirozená součást práce. Slouží jako připomenutí, co můžeme zlepšit, lépe si osvojit. Chyba by neměla žáka od práce odradit. Dítě se učí pracovat s chybou. Chyba se velmi snadno odhaluje, pokud jde třeba o přelití skleničky nebo špatné použití součástky do stavebnice. Existují ale také chyby logického rázu, jejichž správnost hned nelze zjistit. I v tomto případě učitel žáky ihned neopravuje, nezasahuje do jeho činnosti. Učitel může například žákovi sdělit, kolik udělal v dané úloze chyb a úkolem žáka je odhalit konkrétní chyby. Žák se tak cvičí v trpělivosti při jejich hledání. Zároveň stoupá pocit jeho sebedůvěry.

Uvědomíme-li si fenomén chyby, uvědomíme si, že chybuje každý. Že někdy člověk vrší jednu chybu za druhou. Chyba je v životě jedince běžným jevem. Je důležité si uvědomit, proč chyby vznikají a jaký k nim zaujmeme postoj. Někdo chápe svou chybu jako osobní selhání, jiný se z ní spíše snaží poučit (Montessori 2018, s. 241-247).

System hodnocení ve školství je úzce spjat s prací s chybou. Musíme si uvědomit, že v klasickém školství je užíváno odměn a trestů v podobě známek. To mnohdy vede k porovnávání, což nevede ke kooperaci, ale spíše k soutěživosti jedinců. Znamka jako taková také přichází až po dokončení samotného úkolu či testu. Znamkování v určitých předmětech může být i subjektivní. V Montessori metodě toto hodnocení neexistuje. V Montessori školách probíhá hodnocení slovně na základě pozorování, kontroly písemných výstupů a vypracovaných úkolů. Písemné práce, tak jak je známe ze základních škol, se v Montessori pedagogice nepíše. Žák je veden k sebehodnocení. V hodnocení by měl být zahrnut přístup k danému úkolu či činnosti. Dále dovednosti a znalosti žáka a také vztah k ostatním spolužákům.

Montessori systém nepodporuje veřejné srovnávání a děti by měly přesně vědět, ke komu si mohou dojit pro radu. Učitel vždy popisuje individuální pokrok dítěte ve znalostech, dovednostech, jeho osobní úspěchy a co se dítěti nepodařilo. Vychází ze školních prací a svých záznamů o dítěti, které si po celý rok vede (Montessori 2018, s. 44, 69, 70-72).

Pohyb v učení. Zde je důležité uvést, že máme vegetativní systém, který je spojen s krevním oběhem, A také smyslové orgány, které jsou spojeny s nervovým systémem. Nervový systém podléhá našemu smyslovému vnímání a ovládá naše tělesné projevy skrz práci svalů.

Proto je pohyb považován ve vývoji člověka za velmi důležitý. Mysl potřebuje všechny tyto vyjadřovací prostředky, protože jejich prostřednictvím se záměry přeměňují v činy a pocity v konkrétní díla.

Svaly musí zajišťovat pohyb. Pokud tomu tak není, ochablost našich svalů se projevuje různými tělesnými oslabeními, která vedou až k oslabení metabolismu a potažmo k oslabení imunitního systému. Správné fungování svalů, nervů a smyslů zvyšuje předpoklad spokojenosti života i perfektního zdraví.

Výuka pohybu tvoří nedílnou součást celkové výchovy a vzdělávání dětské osobnosti (Montessori 2001, s. 52-55).

Z běžných škol víme, že je velmi využívána frontální výuka, která nevede k pohybu dětí ve třídě. Sám praktický život nám nabízí spoustu tzv. cvičení, tedy domácí tělocvičnu.

V knize Tajuplné dětství dále uvádí, že prostřednictvím pohybu si uvědomujeme také svou vůli. A proto bychom měli dětem pomáhat při jejich pokusech zapojit vlastní vůli do činnosti tak, aby se naučily volnému ovládnutí svých pohybů, které jim napomůže k rozvoji intelektu a ustálení psychiky. Shledáváme se s nepochopením důležitosti pohybu u dospělých, kteří často nemají ponětí o skutečné důležitosti fyzické aktivity pro dítě a snaží se ji tlumit jako příčinu rušení jejich klidu. Oproti tomu všichni souhlasí, že smyslové orgány jsou velmi důležité pro rozvoj intelektu, ale vězte, že ten, kdo je zajatcem nehybnosti, musí vystát daleko větší utrpení než ten, kdo je slepý či hluchoněmý (Montessori 1998, s. 88).

Tělesná výchova v Montessori pedagogice nelze oddělit od běžných činností, jako je opětovné vstávání ze židle, práce v kuchyni, práce na zahradě, sezení mimo lavice na koberečkách, elipse aj. Opakování pohybových činností působí na zdokonalování právě těchto běžných činností. Proto se právě využívá těchto činností z běžného denního života.

Pokud se budeme bavit o tělocviku a hrách, tak by pohybová aktivita měla být pestrá, různorodá tak, aby procvičovala celé tělo a zároveň bylo zapojeno i více smyslových orgánů. Například u nácvičku rovnováhy. Také práce, tedy praktické činnosti, posilují člověka jako jedince a zároveň jsou pojátkem s lidskou společností (Montessori 2001, s. 60-65).

2.2 Výuka v Montessori třídách

V této kapitole představuji uspořádání třídy, členění výuky, projektové vyučování, elipsu a cvičení ticha.

Pokud jde o uspořádání třídy, ve třídě jsou lavice, učitelský stůl. Místnost je vybavena otevřenými policemi, pracovními stoly a kobercem. V policích jsou pomůcky, knihy a jiné pomůcky většinou po jednom exempláři. Děti se tak učí domluvě mezi sebou. Mohou pracovat jednotlivě, ve dvojicích či ve skupinkách dle dohody mezi spolužáky. Děti se mohou volně pohybovat po třídě, vybírají si místo k práci samy, tak aby se jim dobře dělala.

Členění výuky

Děti se ve škole scházejí během stanovené doby. Vyučování je, na rozdíl od klasické výuky, rozděleno na dva přibližně tříhodinové bloky, ranní a odpolední. Ve škole nezvoní zvonek na přestávku. Cílem takových bloků je větší koncentrovanost na činnost a dostatek času na její dokončení. Každé dítě může pracovat vlastním tempem. Zároveň si může kdykoliv dopřát přestávku, nasvačit se a promluvit si s dětmi, které také odpočívají.

Projektové vyučování

Děti se po určitou dobu věnují jednomu tématu, které propojuje více „klasických“ předmětů. Projektové učení je také označované jako celostní učení, učení v souvislostech. Učitel děti seznámí se základními fakty nebo jim ukáže jednoduchý pokus a poté děti vytvářejí přehled informací k tématu, provádějí pozorování, hledají informace na internetu. Učitel dětem předčítá příběhy, které děti podněcují k hlubšímu zamyšlení a k diskusi. Žáci s vyučujícími podnikají výlety do přírody a exkurze na zajímavá místa. Tím se přispívá ke globálnímu pohledu na různá témata, děti mají možnost zkoumat předmět zájmu z různých hledisek a úhlů pohledu a získávat komplexnější pohled na svět (Zelinková 1997, s. 92-95).

Elipsa

Elipsa je v každé třídě na podlaze. Slouží jako komunitní kruh. Každý den se začíná sezením na elipse a sdělováním si informací, pocitů, zážitků. Ctí se pravidlo, že mluví jen jeden. Probíhají zde cvičení ticha.

Cvičení ticha

Žáci se učí sebekázní. Zachovávají po určitou dobu ticho. Učí se tím jednak koncentraci, která je nezbytná pro jakoukoliv činnost, jednak se vcitňuje samo do sebe i do druhých. Vzniká harmonie, dítě se zklidní, rozvíjí soustředěnost a směřuje k toleranci. Cvičení ticha nesmí být vynucováno učitelem, má pramenit ze zájmu žáků. Cvičení ticha slouží k sebeuvědomění a k zamyšlení (Zelinková 1997, s. 53-54).

2.3 Oblasti pedagogiky v Montessori

Ve své práci uvádím čtyři oblasti pedagogiky metody Marie Montessori. Vždy se jedná o rozvoje dovedností dítěte a v každé z nich základní posloupnost pomůcek, v rámci které je doporučeno pomůcky postupně používat.

Praktický život – rozvíjí základní osobnostní a společenské dovednosti využívané v každodenním životě. Je dobré si uvědomit, že dítě se učí nápodobou. Doporučuje se postupovat tedy nejdříve praktickou ukázkou, po té analýzou činnosti a na konec nácvikem dané činnosti. Výuka praktických dovedností zahrnuje oblasti jako je:

Péče o sebe

Péče o venkovní prostředí

Péče o vnitřní prostředí

Vaření a pomoc v kuchyni

Aktivity pro orientaci v čase

Zdvořilostní aktivity aj.

(Poussin 2018, s. 171-174)

Smyslový materiál – podporuje a rozvíjí schopnost vnímat svět okolo nás, jemnou i hrubou motoriku, koordinaci pohybu a vede ke strukturovanému zpracování vjemů a zkušeností. Rozvíjí dále řeč a řád. Procvičování a zdokonalování smyslů vede k prohlubování smyslového vnímání a vytváří pevné základy pro intelektuální růst (Montessori 2001, s. 66).

Montessori pedagogika má k dispozici pomůcky vyrobené tak, aby byly vždy cíleně oslovovány, izolovány a podporovány jednotlivé dovednosti. Montessori pedagogika klade velký důraz na smyslový prožitek dítěte, na jeho experimentování, a hlavně na samostatné objevování, porozumění a pochopení. To, jak dítě vnímá své tělo, prostorové vztahy s okolím, dimenze ve svém okolí, to vše patří k matematice (Zelinková 1997, s. 65).

Jazykový materiál – aktivity směřující k rozvoji pregramotnosti dítěte. Čtením, psaním a výukou jazyka. Například pohyblivá abeceda, karty na čtení, hmatová písmena, kostky s abecedou, písanky aj.

Kosmická výchova – je integrujícím prvkem pedagogiky Marie Montessori, její teorie a praxe.

Pojem „Kosmická výchova“ je obdobou toho, jak chápal svět Jan Ámos Komenský, tedy souvislost všech věcí, jednotný celek. „Musíme dát dětem detail jako prostředek, aby mohly poznat celek.“ J. A. Komenský

Dle školního vzdělávacího plánu ZŠ Montessori 5. květen se uvádí k vyučovacím předmětům Kosmická výchova toto: „Školní vzdělávací plán je vytvořen integrací vzdělávacího obsahu vzdělávacích oborů Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Hudební výchova, Výtvarná výchova, Tělesná výchova, Člověk a svět práce a z průřezových témat. Viz příloha 1.

Montessori pedagogika klade velký důraz na smyslový prožitek dítěte, na jeho experimentování, a hlavně na samostatné objevování, porozumění a pochopení. To, jak dítě vnímá své tělo, prostorové vztahy s okolím, dimenze ve svém okolí, to vše patří k matematice, která je součástí kosmické výchovy (Zelinková 1997, s. 65-66).

2.4 Pohled Marie Montessori na TV

Marie Montessori poukazuje na potřebu tělesných cvičení již na počátku minulého století, tedy skoro před 100 lety. Ale ve svých přednáškách z Londýna hovoří o tělesné výchově jako o něčem nepřírozeném. Poukazuje na větší začlenění dětí do přirozeného pohybu, do praktických činností, využití chůze, pohybu venku atd. Myslím si, že by byla

překvapená, kdyby zjistila, že jedinou pohybovou aktivitou je pro některé dnešní děti chůze do školy a ze školy a také samotná tělesná výchova.

Marie Montessori neuznává tělesnou výchovu. Pohyb nechce oddělovat a vyčlenit z běžné výuky hodin.

Ale v dnešní době je tělesná výchova dle RVP v rámci základních škol chápána a realizována jako samostatný předmět se shodnou dotací dvou hodin týdně ve všech ročnících. TV usiluje o komplexnější propojení činností ovlivňující zdraví, úroveň pohybových dovedností a pohybového učení. Zároveň vede žáky k rozšiřování znalostí o lidském těle, k osvojování si základních návyků pro udržování tělesného i duševního zdraví a regeneraci po sportovním výkonu. Při TV žáky vedeme k týmové spolupráci a k dodržování zásad fair play.

V dnešní době to bez TV nejde. V době covidové se ukázalo, že děti, které nejsou doma vedené rodiči k pohybu, ztratily potřebu se hýbat a dopad to má především na psychiku a sebevědomí jedince. Objevují se mnohé známky frustrace a deprivace.

A proto zde dále uvádím text, který mě velmi zaujal a pochází z přednášek Marie Montessori z Londýna. V knize se píše: „Tělo je jako velmi komplikovaný mechanický stroj, který lze studovat. Mysl člověka musí být schopna přimět tento stroj fungovat v souladu s okolnostmi, v nichž se člověk ocitá. Tento pohyb není dědičný, ale získaný prostřednictvím zkušenosti s prostředím. Problém není se hýbat, ale hýbat se ve vztahu k inteligenci. Jedinec by nemohl ničeho dosáhnout, nebýt vztahů mezi vůlí a svaly. Dokážu něco dělat, protože mám svůj stroj, své tělo, k dispozici. Musím být pánem svého mechanismu a pak si budu jista svým jednáním. Když tento stroj dostanu, není hotový. Musím ho sama pro sebe vybudovat. Aby byl stále dokonalejší, musím ho od začátku formovat a zdokonalovat ho. K tomu mě pohání příroda. Příroda mě nutí dělat určité věci v prostředí. Nutí k tomu každého člověka. Každý musí pracovat za nějakým účelem: někdo řeže dřevo, jiný tančí, další je umělec. Aby mohl každý jednotlivec dělat to, co chce, musí nejprve vybudovat své tělo, aby bylo nástrojem, který mu umožní se v prostředí chovat sobě vlastním způsobem.“ (Montessori 2019, s. 204).

3. Vybrané Montessori školní zařízení

Pro svou závěrečnou práci jsem si zvolila ZŠ 5. května v Liberci, která umožňuje Montessori vzdělávání.

Výchovné a vzdělávací strategie, připravené prostředí tříd, přístup pedagogů k dětem, hodnocení dětí i spolupráce s rodinou a dalšími subjekty oddělení Montessori jsou zde postaveny na třech pilířích:

1. výchovné postupy založené na principu partnerství v duchu metody respektovat a být respektován,
2. vzdělávací strategie vycházející z principů vzdělávacího systému Montessori,
3. dvojjazyčné česko-anglické prostředí. (ŠVP ZŠ 5. květen)

Prostředí tříd velmi dobře znám. Jako rodič jsem zvána na přednášky, třídní schůzky, prohlídky tříd v rámci otevřených dnů a zároveň při zápisu či nástupu dětí do první třídy jsem si mohla vše podrobně prohlédnout.

Třídy Montessori sídlí v samostatném oddělení v prvním patře školní budovy v ulici 5. května při běžné základní škole. Běžné třídy jsou na jiném patře. Montessori škola má k dispozici celé první patro. V pravém křídle sídlí tři třídy prvního trojročí a šatna, kde se děti mohou na TV převléci. Mají smíšené kolektivy složené vždy z prvňáků, druháků a třetáků. Bylo domluveno, že se zúčastním elipsy jedné ze tříd a na výuku druhých dvou trojročí mě přivedou paní učitelky do tělocvičny. Běžně bývá s dětmi učitelka/průvodkyně a asistentka, která mluví na děti zčásti anglicky a zčásti česky.

V každé třídě prvního trojročí je na zemi znázorněná elipsa, na které děti sedí, a buď vyprávějí, co se jim přihodilo, naslouchají, co se budou učit, zpívají atd. Třídy jsou označené dle barev. Modrá třída, růžová třída a fialová atd. Pracovní materiál je uložen v otevřených regálech tak, aby k němu každé dítě mohlo.

Obrázek 1: Vstupní hala Montessori tříd

Obrázek 2: Rozcestník do tříd 1. trojročí, 2. trojročí, 3 trojročí

Obrázek 3: Pohled do zelené třídy

Zároveň si děti vedou svoje desky s pracemi a takzvané „boxíky“, kde mají uloženy psací či rýsovací potřeby, sešity a jiné učební materiály. Mohou se volně pohybovat po třídě a nemusí psát, číst, počítat či malovat a zpívat z lavic. Mohou sedět třeba na koberci, což pro vývoj dítěte je velmi důležité, aby nebylo stále usazeno v lavicích a byla uspokojována právě potřeba pohybu. Děti nosí v taškách do školy jen penál a svačinu. Možná i pevné desky. Když chodí ven, mohou na nich psát. Prostředí tříd na mě vždy působilo příjemně a podnětně.

O spolupráci jsem požádala zástupkyni ředitelky pro Montessori vzdělávání, paní Mgr. Marii Holou, Th.D. Po dohodě s ní a s průvodkyněmi prvního trojročí Mgr. Evou Říčařovou, Mgr. Lucií Černou a Mgr. Klárou Funtánovou, jsme naplánovaly možnost vyučovat TV v tělocvičně se žáky prvního trojročí Montessori tříd. Dříve jsem se již účastnila výuky v růžové třídě a fialové třídě. Prostředí jsem tedy znala dobře. V tělocvičně jsem však nikdy nebyla.

Ve dnech 25. 4. a 9. 5. 2022 jsem realizovala výuku v tělocvičně, kdy se dle bloků střídali žáci tří tříd prvního trojročí. Tedy růžová, fialová, tyrkysová. Paní učitelky byly vždy přítomny a aktivně se hodin mnou připravených účastnily. Asistentky šly s třetáky na plavání anebo se věnovaly jiné práci. Mezi dětmi a učitelkami jsem vypožadovala přátelský vztah, žáci si s učiteli tykají a oslovují je jmény. To odpovídá myšlence Marie Montessori o partnerském až přátelském vztahu mezi učitelem a žákem.

Výuku TV jsem realizovala v růžové třídě, do níž chodí 21 dětí 1. až 3. ročníku, rozložení dětí dle ročníku je následující: 1. ročník 8 žáků, 2. ročník 7 žáků a 3. ročník 6 žáků. V této třídě je jeden chlapec s IVP.

Dále pak ve fialové třídě je dětí z 1. ročníku 9, 2. ročníku 5 a 8 ze třetího ročníku. Celkem tedy 22. Žádné IVP.

Ve třetím trojročí, tyrkysové třídě, je v 1. ročníku 9 dětí, v druhém 7 a ve třetím též 7. Celkem 23. Žádný žák s IVP.

Jak uvádím výše, do těchto tříd pravidelně dochází 21 až 23 žáků. Třída je smíšená, věkové rozmezí je tedy 6 až 10 let. V době mé první návštěvy bylo přítomno v tyrkysové třídě 18 žáků, z toho 5 třetáků se nemohlo účastnit výuky v TV, neboť měli povinnou výuku plavání v libereckém bazénu. To samé se dělo i ve třídě fialové a růžové. Měla jsem o plavce méně. Ve třídě růžové je jedno dítě se speciálními potřebami. Na jeho výuku jsou kladeny speciální vzdělávací požadavky.

Plány pro první trojročí si na TV sestavují třídní učitelé za pomoci dětí. Pokud to počasí dovolí, snaží se plánovat pohybové aktivity převážně mimo tělocvičnu s propojením mezipředmětových vztahů. Využívají k tomu přilehlých parků, hřišť, Lesního koupaliště atd. TV probíhá v tělocvičně, vždy se učitelky/průvodkyně snaží připravit společně s dětmi aspoň dvě pohybové aktivity, a to v malém tanečním sálu a ve větší tělocvičně, aby si děti mohly zvolit jim bližší aktivitu. V průběhu jednoho bloku

se děti mohou vyměnit. Taneční sál je určen pro max. 12 osob a v tělocvičně pak cvičí ostatní děti. Mají zde k dispozici veškeré vybavení na míčové sporty a gymnastické disciplíny. V souladu s požadavky koncepce Montessori nejsou žáci nuceni do aktivit, ale jsou k nim spíše motivováni průvodcem.

Nutno ještě připomenout, že v Montessori pedagogice se TV nedá oddělit od každodenního vyučování. Každý den jsou dětem předkládány možnosti pohybu v rámci běžných bloků ať už přírodovědného bádání venku, či matematice, kdy třeba násobky se dělají za pomoci pohybu rukou. Nebo velmi upřednostňované vaření a praktické činnosti už od prvních tříd, výroba pomůcek v duchu „pomoz mi, abych to dokázal sám“. To vše zahrnuje rozpohybování člověka a tím i jeho mysli a přirozeného procesu učení.

3.1 Tvorba vlastního výukového bloku

Vytvořila jsem dva výukové bloky, 2 × 90 minut.

Výuku jsem realizovala během dvou dopoledních vyučování v prvním trojročí. Přicházela jsem na ranní elipsu do třídy v 7:55 hod. Na elipse jsme si společně zazpívali uvítací písničku a děti vyprávěly o svých zážitcích z víkendu. Poté žáci 3. ročníku odešli na povinnou výuku plavání. Ostatní přešli do tělocvičny. Mého bloku TV, který probíhal od 8:30 do 9:25 hod., se účastnilo 12 žáků z 1. a 2. ročníku z fialové třídy.

Druhý blok TV, který jsem realizovala, probíhal od 9:50 do 11:15 hod. Tohoto bloku se účastnily dvě třídy 1. trojročí současně, růžová a fialová. Mají TV společně. Normálně využívají velké tělocvičny a zrcadlového sálu. Růžová třída cvičila nejprve v zrcadlovém sále a fialová v tělocvičně a po 45 minutách se třídy vyměnily. Žáků v první skupině bylo 14 a ve druhé 13, žáci 3. ročníků byli na výuce plavání.

Pro přípravu výuky TV jsem na první vyučovací blok použila následující pomůcky: noviny, air pady (balanční pomůcka), papírové utěrky, skleněné kuličky a míče overball.

Obrázek 4: Fitball

Obrázek 5: Kuličky

Obrázek 6: Air pad

Na druhé dopoledne, během něhož jsem realizovala výuku TV a jež se uskutečnilo za čtrnáct dní, jsem jako pomůcky zvolila koberečky a obyčejné gumové míče.

Mojí myšlenkou bylo připravit si takové pohybové aktivity, aby děti mezi sebou nesoutěžily, ale zároveň byly motivovány jejich splněním. Aby měly možnost zlepšit se samy v daném cviku či pohybovém úkolu v rámci hodiny.

Obrázek 7: Koberečky

Obrázek 8: Míče

3.2 První výukové bloky

Tabulka 1: Příprava první vyučovací hodiny TV

Práce s pomůckami na rozvoj jemné a hrubé motoriky, koordinační a balanční cvičení, hra.	
Pomůcky, nářadí	Noviny, air pady, kuličky, utěrky, fitball a míče na hod.
Hodnocení	Hodnocení aktivit přímo v hodině. Shrnutí v závěrečné reflexi.
Prostředí	Tělocvična.
Postup ve vyuč. hodině	<p>Příprava před hodinou – nastříhání novin.</p> <p>Elipsa (5 minut) – zahájení hodiny. Děti sedí ve středovém kruhu, který většina tělocvičen má, zjistím kolik jich je a podám informace, co budeme dělat.</p> <p>Rozcvičení (15 minut):</p>

	<p>Novinový papír na hrudníku – běh přes tělocvičnu (není soutěž).</p> <p>Rulička papíru jako štafetový kolík. Na povel děti předávají ve stoje, kleče, sedě, leže, hned s prvním, koho vidí. Nutná rychlá reakce.</p> <p>Z papíru uděláme kuličky a po 3 minutách se snaží zasáhnout kohokoliv. Počítáme si úspěšné trefy. Poté ještě jednou zopakujeme (děti se snaží v druhém kole zlepšit).</p> <p>Protahování celého těla (10 minut) – Pozdrav slunci, pozice klubíčka a dýchání do beder.</p> <p>Hlavní část (30 minut) – rozvoj jemné, hrubé motoriky, dýchání.</p> <p>4 stanoviště, po menších skupinkách.</p> <p>Cvičení na air padech, kde děti dělají dřepy a balanční pozice.</p> <p>Cvičení na fitballech – děti musí přeskákat šířku tělocvičny.</p> <p>Kuličky – uchopují a přemísťují kuličky, chodí s kuličkami sevřenými mezi prsty.</p> <p>Foukáme ubrousky.</p> <p>Vybíjená s velkým míčem (celá třída) – zlehčená pravidla (15 minut)</p> <p>Úklid náčiní (5 minut).</p> <p>Elipsa (5minut) – reflexe.</p>
Reflexe	<p>V této hodině jsem použila elipsu – sezení v kruhu, kdy děti vědí, že dostanou informace k dané hodině. Myslím, že je to důležité, děti sedí, dávají tak větší pozor.</p> <p>Rozehřátí s novinami je dobré na zlepšení reakce schopnosti.</p>

	<p>Zkoušení nových pomůcek děti baví. Na stanovištích mohou ohlídat slabší děti u těžšího stanoviště.</p> <p>Vybíjená s velkým míčem má posílit paže, děti se ze začátku bojí velkého míče. Důležité je zapojení většiny dětí do hry.</p> <p>Zapojení reflexe na konci hodiny je důležité – jak zpětná vazba pro dítě, tak i pro učitele. Reflexe pomocí pozic palců nahoru, dolů, vodorovně. Děti dají najevo, jaká činnost se jim líbila.</p>
--	---

Popis

Blok TV začal nástupem dětí, který probíhal bez povelu, kdy si paní učitelka stoupla na čáru a ukázala, jakým směrem děti budou stát. Děti na to byly zvyklé a hned reagovaly a vyrovnaly se vedle sebe. Poté jsem dětem představila aktivity, které si společně během TV vyzkoušíme (viz Tabulka 1).

Poté se děti rozdělily do družstev a začalo zahřátí, následovalo protažení a zkoušeli jsme aktivity s papírovými ubrousky (foukání), kuličkami – skleněnkami (přenášení kuliček pomocí chodidel – dobré na klenbu nožní, balancování na air padu (dřepey, asána strom, holubička), skákání na šíři tělocvičny na velkém míči.

Během výuky TV jsem děti motivovala a povzbuzovala, aby si zkusily všechny připravené aktivity, a musím říci, že všichni velmi dobře pracovali. Paní učitelky se vždy připojily k nějaké skupině a zkoušely to také, což mě osobně velmi těšilo.

Na konec bloku jsem zařadila míčovou hru vybíjenou – „všichni proti všem“ s velkým fitballem. Aby byly všechny děti zapojené, tak jsem vybrala variantu s těmito pravidly:

Děti, které byly vybité, si sedají ke mně na lavičku v pořadí, ve kterém byly vybité. A když již sedí čtyři a přiběhne pátý vybitý a sedá si, ten první vždy jde zpět do hry. Nejdříve se velkého míče děti bály, ale když zjistily, že ho uzvednou a že se mu lze lépe vyhnout, protože je pomalejší, postupně se do hry zapojovaly.

Blok jsme ukončili krátkým zhodnocením hodiny, a to formou „palec nahoru či dolů či uprostřed“. Dvě děti daly palec uprostřed, říkaly, že se jim nelíbila vybíjená. Jedno dolů, raději má hodiny s paní učitelkou. Zbylé děti hodnotily palcem nahoru.

Velmi podobně proběhla i realizace druhého TV bloku, kde se třídy po 45 minutách vyměnily, a bohužel jsme nestihli závěrečnou míčovou hru vybíjenou.

Reflexe TV bloku od přítomných učitelek

Vyučující se shodli na tom, že připravené aktivity byly zpestřením hodin. Velmi se líbila hlavní část s netradičními pomůckami.

Organizace vedena spíše autoritativním způsobem než domluvou. A shodli se i v názoru, že vybíjenou děti normálně nehrají. Spíše se pedagožky snaží spolu s dětmi více vybírat hry na podporu spolupráce.

Ale tato příprava probíhá již v rámci běžných hodin či na elipse.

Paní učitelka z růžové třídy mě kladně hodnotila za organizaci v hodině. Musela však zasahovat do výuky. Děti nechtěly vracet noviny. Proto by volila lepší vysvětlení žákům, že je to jen pomůcka. S touto třídou jsme si nestihli zahrát vybíjenou.

Reflexe hodin

Cílem mé hodiny bylo vyzkoušet si TV bez soutěžení a motivovat děti k dané pohybové aktivitě. Většina dětí byla stále zapojená. V růžové třídě se mi stalo, že děti nechtěly vracet noviny. Chtěly si je ponechat. To mě překvapilo, ale průvodkyně vysvětlila dětem, že je to pomůcka na cvičení a děti vše vyhodily do koše či vrátily dle opotřebení.

Pokud jde o vybrané pohybové aktivity, po obsahové stránce je děti neznaly. Pozitivně reagovali na noviny, foukání a kuličky. Cvičení na air padech jim moc nešlo. Balanční cviky jsem volila úměrné věku, ale byly pro děti velmi těžké. Nebylo to překvapující. Spíše to potvrzuje teorii, že ubývá přirozeného pohybu dětí a tím mají děti více oslabená „tělíčka“.

Na struktuře hodiny bych nic neměnila. V následující hodině bych mohla zapracovat na lepším provedení techniky cviků na air padech.

Velmi dobře se mi s dětmi pracovalo. Podpořily mě i pedagožky, které se hlavní části účastnily také. Pomáhaly i na jednotlivých stanovištích. Děti potřebovaly vysvětlit cvičení na air padech vícekrát. Příště by bylo lepší nakreslit obrázky cviků, které děti prováděly na air padech, a přiložit je.

U první skupiny se mi dařilo dodržet časový harmonogram. Měli jsme 2 × 45 minut, u druhé skupiny jsme nestihli vybíjenou. Důvodem bylo, že fialová a růžová třída měla tělocvik spojený a museli jsme se střídat.

Na konci hodiny nezbylo moc času na podrobnou reflexi od dětí. Proto jsem zvolila formu s palcem vzhůru, vodorovně a také dolů. Palec vzhůru znamenal ano, vše se mi líbilo, palec dolů nelíbila se mi hodina, palec vodorovně líbilo se mi jen na půl. Děti se pak mohly vyjádřit, pokud chtěly, co se nelíbilo. Z jejich stručných poznámek se ukázalo, že balanční pomůcka air pad byla opravdu nejtěžší stanoviště.

Ráda bych příště zvolila opět reflexi palcem, ale doplněnou osobním hodnocením dítěte. Co mu připadalo těžké/lehké apod.

3.3 Druhý výukový blok

Tabulka 2: Příprava druhé vyučovací hodiny TV

Práce s pomůckami na rozvoj hlubokého stabilizačního svalstva	
Pomůcky, náradí	Koberečky.
Hodnocení	Hodnocení aktivit přímo v hodině. Shrnutí v závěrečné reflexi.
Prostředí	Tělocvična.
Postup ve vyuč. hodině	Příprava před hodinou – nastříhání koberečků. Elipsa (5 minut) – zahájení hodiny. Děti sedí ve středovém kruhu, který většina tělocvičen má, zjistím počet dětí a podám všem informace, co budeme dělat. Rozcvičení (10 až 15 minut): Hra na babu.

	<p>Stoj P nohou na koberečku.</p> <p>Stoj L nohou na koberečku.</p> <p>Obě ruce na koberečku (baba se předává nohou jemně).</p> <p>Obě nohy na koberečku.</p> <p>Sed a šoupou se po hýždích.</p> <p>Protažení celého těla (10 minut) – protažení s koberečky</p> <p>Hlavní část (20 minut)</p> <p>Přemísťování na kobercích na šířku tělocvičny – pravá noha, levá noha na koberečku, obě nohy, klek, ruce obě, nohy obě, sedíme na koberci.</p> <p>Vše co nejrychleji a co nejpomaleji.</p> <p>Americká vybíjená (30minut). Zlehčená pravidla:</p> <p>Hra se začíná tak, že uprostřed herního pole je 8 míčů. Dvě družstva, každé družstvo vybere kapitána, kterého musí chránit, aby nebyl vybit protihráčem. Žáci stojí ve svém poli na čáře. Průvodce pískne, děti běží pro míč. Vybíjejí se, když jsou vybiti, sedají si ihned na zem. Kapitán je dotykem vrací do hry.</p> <p>Když je vybit kapitán, hra končí.</p> <p>Úklid náčiní (5 minut)</p> <p>Elipsa – reflexe.</p>
Reflexe	<p>V této hodině jsem opět použila elipsu – sezení v kruhu, kdy děti vědí, že dostanou informace k dané hodině.</p> <p>Pro rozehrání, protažení i 1. část hlavní části hodiny děti použijí koberečky.</p> <p>Některé děti mají velmi ochablé svalstvo trupu a tato činnost napomáhá k obnově svalového tonu.</p>

	<p>Americká vybíjená má učit děti vytvářet strategie k tomu, aby ochránily kapitána a zároveň dosáhly bodu tím, že vybijí kapitána druhého družstva.</p> <p>Reflexe – využijí kuličky a kelímky. Zhodnotí se dvě části hodiny s koberečky a americká vybíjená.</p>
--	--

Popis

Druhý výukový blok jsem opět začala na elipse s fialovou třídou, zazpívali jsme si písničku. Poté se šly děti převléknout a já jsem šla do tělocvičny nachystat si pomůcky. Děti do tělocvičny přišly společně s paní učitelkou.

V tělocvičně nejprve proběhl nástup dětí v tichosti a bez povelů. Poté jsem dětem postupně představila pohybové aktivity, jež si společně zacvičíme. Pro tento blok jsem jako pomůcky využívala zejména koberečky ve tvaru obdélníků a malé plastové míče. Viz foto č. 6 a 7.

Cílem hodiny byl rozvoj a posílení posturálních svalů dle individuálních potřeb každého dítěte. Dalším cílem hodiny byl rozvoj strategie spolupráce a ochrany mezi staršími a mladšími dětmi. Zvolila jsem „Americkou vybíjenou“, jejímž cílem je vybití soupeřova kapitána. Děti musí zvolit dobrou taktiku, tzn. ochránit kapitána, domluvením strategie, například házení míčů na ráz nebo schovávání se za někým atd. Do hry se časem dají přidat i švédské bedny a žíněčky jako obrana proti vybití.

Na začátku hodiny na zahřátí jsme v různých obměnách hráli na babu (jedna noha na koberečku, sed na koberečku, ruce na koberečku, nohy na koberečku). Pak jsme se protáhli opět s pomocí koberečku.

Děti se poté rozdělily do trojic a každé družstvo si nechalo jeden kobereček. Hráli jsme hry ve družstvech, kde si děti navzájem fandily, aby byly rychlejší, či slovně na sebe volaly lepší způsob, jak zvládnout daný úkol s koberečkem. Motivací byla samotná pomůcka a zkusit co nejlépe a zároveň i rychlé přemístění s koberečkem. Viz příloha č. 3

Nakonec jsme si zahráli Americkou vybíjenou. Pravidla viz příloha č. 3.

V tomto druhu vybíjené je výhodou, že pokud se dítě rozhodne hrát, tak se musí buď vyhybat míči, házet, bránit kapitána, být kapitánem atd. Děti jsou tedy neustále v pohybu a musejí vymýšlet strategie, jak ochránit kapitána. Kapitán je osoba, která může zachránit své spoluhráče dotykem, když je vybijí. Házejí všichni, protože míčů je ve hře více. Mohou získávat body za výhru nebo jen hra skončí a začne nová s jinými kapitány. Dle dohody s dětmi.

Na konci hodiny jsme opět udělali zhodnocení, tentokrát pomocí skleněných kuliček. Děti měly dvě kuličky. Hodnotily pohybovou aktivitu s koberečky a také vybíjenou. Komu se vždy daná aktivita líbila, dal kuličku do plastového kelímku s nápisem „ano“ a komu ne, dal ji do kelímku s nápisem „ne“; byla i třetí možnost, kelímek s nápisem „nemusím se rozhodnout“.

Reflexe TV bloku od přítomných učitelek

Paní učitelka Mgr. Lucie Černá, která vede fialovou třídu, kterou jsem měla jako první blok, byla nadšená z práce s koberečky. Velmi se jí líbilo, jak byly všechny děti zapojené. V Americké vybíjené by určitě nepočítala body.

Třídy růžové a tyrkysové mají TV spojenou, protože škola neposkytuje více možností využití tělocvičny Montessori třídám, což všechny paní učitelky hodnotí jako nedostačující. Bylo by třeba pro každou třídu mít možnost využití celé tělocvičny pro výukový blok TV. Paní učitelky se shodly, že aktivit bylo připraveno hodně. A vybíjená byla velmi rychle vysvětlena, proto některé děti neměly čas se zorientovat v pravidlech. Jak Mgr. Klára Funtánová, tak Mgr. Eva Říčařová by rády některou další hodinu Americkou vybíjenou s dětmi zkusily.

Cílem této hodiny bylo zapojení svalového aparátu. Naučit děti pracovat s další netradiční pomůckou (někdy místo kobereček využívám kartónové krabice). Děti hrály hru na babu s koberečky s různými variantami nohou, viz tabulka č. 2. Děti velmi dobře pracovaly a byly zapálené pro hru. Bavilo je klouzat se různými způsoby. Jezdit na koberečích a v tu chvíli posilovaly, aniž by o tom věděly, což bylo záměrem této hodiny.

Organizace hodiny probíhala hladce. Děti už mě viděly podruhé. Věděly, že si nesou koberečky a budeme hrát opět nějakou formu vybíjené. Informovala jsem je již minulé pondělí, kdy jsem byla v Montessori třídách poprvé. Děti opět udělaly nástup a tak jsem využila možnosti připomenout jim, co budeme dělat. Babu hráli všichni proti všem.

Strečink jsme prováděli také všichni dohromady. Ve družstvech si pak děti mohly zkoušet všechny nabyté zkušenosti v klidu a pomalu. A pak měly za úkol vyzkoušet, co nejrychleji dokáží. Jedno družstvo vymýšlelo své vlastní varianty a tak jsme závěrem zkusily jednu jejich variantu.

Další aktivitou hlavní části byla Americká vybíjená. Na první blok s fialovou třídou jsem měla dostatek času na vysvětlení, ale s růžovou a tyrkysovou jsme velmi pospíchali, abychom zvládli vše. U koberečků to nevadilo, ale ve vybíjené to ne všechny děti pochopily a byl trochu zmatek. Proto bych příště zvolila méně aktivit na koberečkách, abychom zvládli i vybíjenou.

Formu reflexe jsem tentokrát zvolila kuličky a kelímky. Dětem v obou blocích jsem na konci vyučovací hodiny rozdala dvě kuličky. Vysvětlila jsem, že budou hodnotit dvě hlavní pohybové činnosti, a to Práci s koberečky a také hru Americká vybíjená. Pokud se jim líbila daná pohybová činnost, mohou hodit do kelímku s nápisem „ano“. Pokud ne, tak s nápisem „ne“ a třetí kelímek je pro ty, co neví, nebo se nechtějí vyjádřit. Ten měl nápis „nemusím se rozhodnout“.

3.4 Rozhovor na téma pedagogické principy Montessori a tělesný rozvoj žáků v této koncepci

Záměrem mého rozhovoru bylo zjistit úroveň Montessori vzdělávání na ZŠ 5. květen. Pro zjištění úrovně a vybavenosti, zkušeností práce s dětmi jsem vedla řízený rozhovor se zástupkyní pro Montessori vzdělávání, Mgr. Marií Holou, Th.D.

Při přípravě otázek jsem vycházela ze zadání své závěrečné práce „Tělesná výchova v Montessori pedagogice“. Zvolila jsem pracovní metodu od všeobecnějších témat ke konkrétnějším (směřujícím k jednotlivým oblastem).

Získání všeobecných informací

Odkdy pracujete dle principů Marie Montessori?

„Montessori přístupem se zabývám více než 10 let. Můj zájem se začal prohlubovat s narozením vlastních dětí.“

Jak dlouho pracujete na v Montessori oddělení při ZŠ Liberec, ul. 5. května?

„Na základní škole pracuji tři roky.“

Kolik v Montessori třídách působí pracovníků (pedagogů, průvodců, asistentů)?

„V každé třídě v prvním a ve druhém trojročí pracuje průvodce (učitel) a asistent. Ve třetím trojročí máme aktuálně pouze jednu asistentku. Pojem trojročí označuje vždy tři třídy, v nichž je dohromady 60 až 70 dětí tří po sobě jdoucích ročníků, tj. v prvním trojročí jsou ročníky 1., 2. a 3., ve druhém trojročí následují ročníky 4., 5. a 6. Děti jsou rozděleny do věkově smíšených tříd. Společně v jedné třídě pak spolu pracují prvňáci, druháci a třetáci v prvním trojročí a čtvrtáci, pátáci a šestáci ve druhém trojročí. Ať už s našimi dětmi pracuje kdokoli, je pro nás podstatné, aby ctil principy respektující komunikace.“

Odkud se rodiče dozvědí o tom, že své děti mohou přihlásit do Montessori třídy?

„Všechny důležité informace rodiče najdou na webu školy a na webu, blogu a Facebooku Spolku rodičů a přátel ZŠ Montessori Liberec (www.montespolek.cz). Kromě toho se snažíme rodiče oslovovat i osobně, pořádáme kurzy a semináře, máme kroužek pro předškoláky.“

Jaký je o Montessori třídy mezi rodiči zájem?

„Zájem postupně roste a dá se říci, že převažuje hlavně u rodičů, jejichž děti chodí do alternativních školek. Ozývají se ale také rodiče starších dětí, kteří si k nám přejí přestoupit. Přestup ve vyšších ročnících bývá náročnější pro děti i pro rodiče. Všichni si musí zvyknout na jiný způsob práce, na mnohem větší míru samostatnosti a zodpovědnosti. Nejlépe se pracuje s rodinami, které jeví o Montessori pedagogiku dlouhodobý zájem. Doporučujeme, aby se děti seznámily s prostředím školy, s pomůckami a se způsobem práce na kroužku pro předškoláky, který trvá od října do konce května. Během těchto měsíců je dost času na to zjistit, zda tento přístup s danou rodinou skutečně rezonuje.“

Jaké jsou zdroje financování Montessori tříd?

„Jsme součástí velké liberecké základní školy a jako ostatní veřejné ZŠ jsme příspěvkovou organizací. Velmi podstatnou měrou nás podporují také rodiče našich dětí, kteří každý měsíc přispívají Spolku rodičů a přátel ZŠ Montessori Liberec částku, z níž můžeme pořizovat například nadstandardní pomůcky a další vybavení našich tříd. Spolek rodičů se také snaží shánět sponzorské dary a finanční podporu prostřednictvím grantů.“

Jak probíhá zápis do Montessori třídy?

„Zápis probíhá standardně jako na ostatních školách. Zjišťujeme, zda je dítě na školu zralé, zda je samostatné, jak komunikuje apod.“

Jaká kritéria jsou kladena na žáka?

„Podstatná je vnitřní motivace, chuť se učit a rozvíjet, poznávat. S dětmi, které pracují za odměnu a které jsou zvyklé pouze plnit pokyny, už moc nezmůžeme.“

Spolupracujete s jinými Montessori školami nebo institucemi?

„Naši průvodci se účastní školení a seminářů organizovaných Montessori ČR, Erudio Montessori, AMI Prague. A samozřejmě jsme v kontaktu s dalšími Montessori školami v ČR, s nimiž sdílíme zkušenosti, zážitky i nápady.“

Další otázky se týkají konkrétně svobody dítěte ve vaší škole dle principů Marie Montessori

Čím jsou vymezeny hranice, v jejichž rámci se dítě může pohybovat?

„Velmi důležité je připravené prostředí a pravidla, která vyvozujeme společně s dětmi. Všechno, co děti dělají, pro ně musí být srozumitelné a smysluplné. Jsme to také my dospělí, kteří hranice střežíme a svým vlastním příkladem děti vedeme k vlastní zodpovědnosti.“

Jak zajišťujete dodržování pravidel ve třídách i při TV?

„Pravidla jsou pro nás všechny závazná a společně dbáme na to, abychom je dodržovali. V případě porušení pravidel děti netrestáme, ale necháme vylítnout přirozené nebo sociální důsledky. Pokud někdo něco zničí, musí to opravit nebo koupit nově; pokud někdo zapomene např. přezůvky na TV, nemůže se připojit ke společné aktivitě v tělocvičně apod. A vždycky také hledáme řešení vzniklé situace.“

Jak se řeší případné konflikty mezi dětmi?

„Velkou část sporů si děti dokáží vyřešit samy mezi sebou; dospělí figurují v takových případech pouze jako pozorovatelé. Pokud musíme zakročit, vždy řešíme případy individuálně a s respektem. Někdy je nezbytné využít ke spolupráci i rodiče.“

Jakým způsobem se rozvíjí samostatnost dítěte při TV?

„Stejně jako v jiných oblastech se snažíme o maximální podporu vnitřní motivace, samostatnosti a zodpovědnosti u každého dítěte.“

Vytvoření vhodného prostředí pro TV

Jaké výchovné prostředky se používají v Montessori třídě při TV pro působení na žáka?

„Základem je dodržování nastavených pravidel a ochrana bezpečnosti. V tělocviku se zaměřujeme na sledování individuálního pokroku v různých disciplínách. Zařazujeme kooperativní hry.“

Jak probíhá komunikace a spolupráce školy a rodičů žáka?

„Dvakrát ročně probíhají tripartitní schůzky, které mohou být ale v případě potřeby jakékoli strany i častější. Základem je otevřená komunikace jak ze strany školy, tak ze strany rodiny. Rodiče jsou zvyklí se na své průvodce obracet e-mailem nebo telefonicky. Setkáváme se ale samozřejmě i při neformálních příležitostech, například na Zahradní slavnosti na konci školního roku.“

Jaké učební pomůcky tvoří základ vzdělávací praxe v Montessori třídách v TV?

„Běžná vybavenost tělocvičny. Máme k dispozici taneční sál se zrcadly. Hodně se snažíme být venku a rozvíjet u dětí přirozený pohyb. Pohyb je přirozenou součástí každodenních činností ve třídě.“

Jaké další učební materiály využíváte – venkovní prostředí?

„Základem jsou samozřejmě Montessori pomůcky a tzv. připravené prostředí v našich třídách. Velmi často využíváme i práce venku.“

Které učební pomůcky pro vzdělávací systém Montessori, dle Vašeho názoru chybí?

„Montessori pedagogika je živý proces, v jehož průběhu stále vznikají nové materiály a pomůcky, které mají svůj pevný základ v principech formulovaných Marií Montessori. Záleží pak na finančních a personálních možnostech každé školy.“

Jakým způsobem získáváte nové pomůcky a materiály?

„Bylo zodpovězeno výše.“

Pracujete také s pomůckami získanými od center vzdělávání v Čechách a cizině?

„Využíváme samozřejmě materiály a pomůcky, které souzní s naší filozofií a estetikou. Necháváme se inspirovat různými přístupy a směry.“

Vyrábíte si nějaké pomůcky sami?

„Bylo zodpovězeno výše.“

Závěr

Teoretickým cílem mé závěrečné práce bylo analyzovat hlavní principy vzdělávací koncepce Montessori. Pozornost jsem proto věnovala vysvětlení principů a objasnění pojmů, které byly a jsou pro tento vzdělávací systém klíčové. Dále jsem se zabývala pohledem Marie Montessori na tělesný rozvoj dětí a tělesnou výchovu. V neposlední řadě jsem se zabývala pojetím tělesné výchovy v běžných základních školách v současnosti.

Pro realizaci praktické části jsem si zvolila Montessori třídy na Základní škole 5. května v Liberci, jež je jednak fakultní školou FP TUL, jednak velmi dobře znám vnitřní chod této školy, neboť ji navštěvují mé děti. Jako rodič se již tři roky účastním náhledových lekcí a školení, které škola či Spolek rodičů organizuje. Absolvovala jsem školení „Respektovat a být respektován“, školení perlového materiálu, výukového bloku anglického jazyka či výukového bloku o lidském těle. Toto vyučování dle principů Montessori mě velmi nadchlo a z pohledu rodiče velmi uklidnilo. Děti si nedělají, co chtějí. Jsou průvodci stále nabádány k práci a vraceny k uvažování, aby došly k cíli samy. Tento vnitřní pohled na praktické postupy a didaktický materiál, který se používá při výuce, mě vedl k touze vytvořit dva výukové bloky, které uvádím výše v praktické části. Tyto dva výukové bloky mě velmi s dětmi bavily. Děti měly možnost výběru a zároveň pracovaly s netradičními pomůckami. Do pohybu nemusely být nuceny.

Protože učím na běžné základní škole, dovoluji si tvrdit, že reakce dětí na zvolené aktivity se nijak nelišily. Myslím si, že to bylo nabídkou pohybových aktivit, které nejsou úplně tradiční. A děti na první stupni se obecně rady hýbou bez ohledu na nabízený školní systém či výukovou metodu.

Velmi pozitivní bylo, že paní učitelky, v duchu respektujícího přístupu, se účastnily mých vyučovacích bloků. Vedlo to k velké motivaci žáků.

Další důležitou věcí, kterou bych chtěla zmínit je, že děti uměly otevřeně zhodnotit své schopnosti a také danou aktivitu. Pokud tedy se jim opravdu něco nelíbilo, velmi rychle uměly zhodnotit situaci. U Americké vybíjené hned začaly vytvářet strategie.

Z výše uvedeného plynou velké nároky na pedagoga. Pedagog zde opravdu musí být rádcem, pomocníkem. Sama jsem se snažila o individuální přístup k jedinci.

Předváděla jsem dané činnosti dětem. Cvičila jsem s dětmi. Bylo ale velmi náročné vše zvládnout v duchu respektujícího přístupu. Protože v rámci bezpečnosti, například, aby se děti při běhu nesrazily, musí být povely jasné a stručné. Tedy autoritativní.

Při tělesné výchově zde ale nebyl moc prostor pro zvolení samostatné činnosti. Rozcvičku, stanoviště i vybíjenou hráli všichni v daný moment. Pohybové aktivity by měly být vybírány převážně společné kolektivní hry podporující kooperaci, aby se opravdu zapojily všechny děti. I když jsme hráli Americkou vybíjenou, bylo vidět, že jsou děti zvyklé se podporovat. Jde jim o fair play a rády se hýbou. A na základě těchto předpokladů se mi dařilo děti sjednotit a bylo vidět, že děti mnou zvolené aktivity plnily rády. Musím ale přiznat, že jsem volila netradiční pomůcky a Americkou vybíjenou právě proto, že s praxe vím, že děti tyto pohybové aktivity a hry mají rády.

Pro porovnání teoretických východisek s praxí a doplnění některých faktů jsem požádala zástupkyni ředitelky pro Montessori vzdělávání a zároveň pedagožku základní školy o zodpovězení otázek formou strukturovaného rozhovoru. Získané poznatky jsem uvedla v přepisu rozhovoru výše. Z rozhovoru je zřejmé, že o školu je stále větší zájem. A zájem zástupkyně ředitelky, průvodkyň a asistentek je stále se zdokonalovat v tomto pro naši zemi relativně mladém edukačním systému.

Studiem odborné literatury i vedením výuky na vybrané základní škole jsem dále dospěla k poznatkům, že Montessori systém nabízí alternativu k systému tradičního vyučování dětí. Je zde kladen velký důraz na osobnost dítěte. Při práci děti komunikují, přidávají své poznatky, tvoří nové možnosti a nebojí se je uskutečňovat. Učitel je zde velkým psychologem a koordinátorem. Musí velmi dobře znát nejen dítě, ale i jeho rodinné zázemí. Montessori pedagogika přitom respektuje zájem dítěte a učí jej zdravému sebevědomí, zodpovědnosti a samostatnosti. Stejně tak rozvíjí spolupráci dětí různého věku a schopností či se podílí na utváření pozitivních vztahů mezi dětmi a dospělými.

Montessori pedagogika nabízí mnoho možností a postupů pro práci s žáky jako individualitami. Dovoluje využít všech schopností i možností žáka, a to i u žáků, kteří jsou zdravotně či jinak znevýhodnění. Podle mého názoru, tento systém dovoluje naplno a aktivně žáky rozvíjet a účinně s nimi pracovat. Pro zlepšení povědomí o pedagogickém systému Montessori a jeho aplikaci v praxi bude i nadále nezbytné seznamovat širokou veřejnost s možností alternativního vzdělávání a získání širší podpory ze strany státu.

Seznam použité literatury

DOŘÁKOVÁ, J., 2012. *Školáci v pohybu tělesná výchova v praxi*. Grada: Publishing,a.s. ISBN 978-80-247-3733-1.

FABER, A., MAZLISH, E., 2013. *Jak mluvit aby nás děti poslouchaly, jak naslouchat aby nám děti důvěřovaly*. CPRESS: Brno. ISBN 978-80-264-0147-6.

GAZDA, J., LIŠKA, V., MAREK, B. 2019. *Kritické myšlení, Dovednost (nejen) pro 21. století*. Praha. ISBN 978-80-87343-88-3.

HODAŇ, B., DOHNAL, T., 2005. *Rekreologie*. Olomouc: Hanex. ISBN 80-85783-48-7. S. 24.

KASPER, T., KASPEROVÁ, D., 2008. *Dějiny pedagogiky*. 1. vyd., Praha: Grada, ISBN 978-80-247-2429-4.

KOPŘIVA, P., NOVÁČKOVÁ, J., NEVOLOVÁ, D., KOPŘIVOVÁ, T., 2008. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž, Spirála. ISBN 978-80-904030-0-0.

KUČERA, M., DYLEVSKÝ, I. a kolektiv. 1999. *Sportovní medicína*. Grada Publishing,. ISBN 80-7169-725-7

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1284-9.

LAUPER, R., 2007. *Dítě od hlavy až k patě v pohybu*. Poznání. ISBN 987-80-86606-67-5.

MATĚJÍČEK, Z., 2000. *Po dobrém nebo po zlém*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-486-9.

MATĚJÍČEK, Z., 2005. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Grada Publishing,a.s. ISBN 80-247-0870-1.

MONTESSORI, M., 1998. *Tajuplné dětství*. 1. vyd. Praha: SPS. ISBN 80-86189-00-7.

MONTESSORI, M., 2001. *Objevování dítěte*. SPS- nakladatelství světových pedagogických směrů. ISBN 80-86-189-0-5

MONTESSORI, M., 2018. *Absorbující mysl*. Translation Glabazňa R. Portál Praha. ISBN 978-80-262-1393-2.

MONTESSORI, M., 2019. *Londýnské přednášky*. Praha: Portál, s.r.o. ISBN 978-80-262-1539-4.

NOVAČEK, V., MUŽÍK, V., KOPŘIVOVÁ, J., 2001. *Vybrané kapitoly z teorie a didaktiky tělesné výchovy*. Brno. ISBN 80-2210-2642-1.

POUSSIN, CH., 2018. *Nauč mě, jak to mám udělat sám*. Svojtka a Co. ISBN 978-80-256-2459-3.

SVOBODA, B., 1996. *Pedagogika sportu*. Praha. ISBN 80-7184-842-5.

THOROVÁ, K., 2015. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. – Praha:Portál ISBN 978-80-262-0714-6

ZELINKOVÁ, O., 1997. *Pomoz mi, abych to dokázal*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-071-5.

ZIMMEROVÁ, R., 2001. *Netradiční sportovní činnosti: náměty a metody pro školu i volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-460-5

Internetové zdroje

<https://www.montessoricr.cz/133-zakladni-principy>

Stránky společnosti Montessori, o. s. [online]. [cit. 2009-12-18]. Dostupné z: www.montessoricr.cz

Stránky společnosti Montessori, o. s., Povídání o Montessori a Waldorfském školství, [online]. [cit. 2009-12-18]. Dostupné z: <https://www.montessorihlucin.cz/oblasti-rozvoje-vzdelavani/>

Stránky společnosti Montessori, o. s., sekce Základní principy [online]. [cit. 2009-12-18]. Dostupné z: <http://www.mslubenice.cz/o-nas/principy-montessori-pedagogiky>

<http://www.montessoricr.cz/skoly-a-skolky/mapa-a-vizitky>

V jediném centru v Brně jsem našla víkendový kurz TV výchova v Montessori. Dostupné z: <https://www.montessori-brno.cz>

<http://www.respektovat.com/prehled-kurzu-na-rok-2013/zit-s-respektem-prehled-kurzu-2022/>

https://www.zs5kveten.cz/sites/default/files/2018-11/2018_svp_montessori.pdf

<https://is.muni.cz/do/fsps/e-learning/ztv/doc/ztv.pdf>

<https://www.montessori-brno.cz/montessori-pedagogika/marie-montessori>

<https://www.msmt.cz/file/37940?highlightWords=RVP>

<https://www.zs5kveten.cz/general/skolni-vzdelavaci-program-montessori>

Přílohy

Příloha č. 1: Kosmická výchova dle školního vzdělávacího plánu ZŠ Montessori 5. květen

Organizační vymezení

Vyučovací předmět Kosmická výchova realizuje vzdělávání v duchu Montessori pedagogiky. Vzdělávací obsah všech oborů je integrován do jednoho celku, což umožňuje žákovi poznávat a učit se v souvislostech, ponořit se do zvoleného tématu a důkladně ho prozkoumat, využívat podle svého aktuálního zájmu a potřeby připravené prostředí třídy a veškerý stále dostupný didaktický materiál. Touto cestou lze maximálně využít senzitivních období ve vývoji dítěte k optimálním pokrokům ve vzdělávání. Princip volného pohybu v připraveném prostředí, možnost zvolit si způsob práce a zodpovědnost za svou volbu podporují rozvoj klíčových kompetencí (komp. k učení a řešení problémů, komp. sociální, komunikativní a občanské). Každý velký tematický celek (velké a malé kosmické příběhy) je učitelem uveden prostřednictvím evokační prezentace, na jejímž základě si žák vybírá oblast, které se bude věnovat hlouběji. Při své práci (ať již samostatně, skupinové či pod vedením pedagoga) má možnost využít všechny dostupné didaktické pomůcky, modely, literaturu, pracovní listy apod. Učí se, využívá a dále zdokonaluje základní dovednosti čtení a psaní, matematické dovednosti, získává nové informace a zkušenosti, učí se je přehledně zaznamenávat a zasazovat je do souvislostí, při zpracování tématu využívá také umělecké výrazové prostředky, učí se spolupracovat, organizovat svou práci, prezentovat výsledky své práce před ostatními, hodnotit svou práci na základě srovnání se zadanými kritérii. Učitel sleduje práci dětí, vede si záznamy o jejich pokrocích a o oblastech jejich zájmu, hlídá plnění stanovených termínů pro odvedení práce, podle potřeby pomáhá jednotlivým dětem plánovat práci, případně ji rozčlenit do dílčích kroků. Výuka předmětu se neomezuje na prostory třídy. V duchu principu „vycházení ven“ jsou zařazovány poznávací exkurze, výlety, práce v terénu, práce na projektech mimo prostor třídy, besedy, návštěvy divadla, knihovny apod. Organizační formy výuky: - individuální práce dětí (volná práce) - spolupráce dětí (vzájemná pomoc, vzájemné učení, volná práce dvojic a malých skupin) - práce na elipse, komunitní kruh - evokace (vedení do nového tématu) - individuální lekce (učitel – žák) - skupinové lekce (učitel – skupina žáků) - samostatná práce skupin podle zadaných kritérií - společná práce celé třídy podle zadaných kritérií - domácí práce žáků - krátkodobé a dlouhodobé projekty - exkurze, kulturní akce, besedy, přírodovědné

a vlastivědné vycházky (seznámení s cílem akce, zadání kritérií – prezentace výstupu), školy v přírodě

Výchovné a vzdělávací strategie v Montessori pedagogice:

- učitel respektuje základní principy Montessori pedagogiky,
- učitel připravuje prostředí pro samostatnou práci žáků a zajišťuje klid na práci,
- učitel diferencuje svůj přístup k dětem podle jejich schopnosti samostatné práce; kde je to možné, ustupuje do pozadí, jinde pomáhá plánovat dílčí kroky a dohlíží na plnění termínů - učitel ponechává volbu materiálu či tématu, s nímž chce žák pracovat, pokud možno na něm, na jeho individuální připravenosti se problémem zabývat; pořadí, v němž je nutné postupovat, není pevně stanoveno, jen v případě nutnosti učitel dítěti ukáže, co je třeba ještě zvládnout před tím, než může pokročit k materiálu, který si samostatně zvolilo, aby mohlo v práci uspět - učitel pomáhá dítěti využívat vzdělávací plán (seznam vzdělávacích okruhů), v případě potřeby navrhuje další kroky a oblasti, kterými by se dítě mohlo zabývat; po dohodě s učitelem si žák ve vzdělávacím plánu označuje oblasti vědomostí a dovedností, které již prokazatelně zvládl,
- učitel pracuje s dětmi prostřednictvím samostatných (dítě – učitel) nebo skupinových lekcí, v nichž prezentuje postupy práce s pomůckami a materiály,
- učitel pozoruje jednotlivé děti i celý kolektiv a na základě pozorování zařazuje vhodné aktivity (cvičení ticha a koncentrace, oživení společně stanovených pravidel, apod.),
- učitel využívá co nejvíc možností „vycházení ven“; příprava akce, pozorování, práce se získanými informacemi na základě zadaných kritérií, prezentace výstupu před ostatními, reflexe,
- učitel uvádí nová velká témata (kosmické příběhy) prostřednictvím poutavých evokací (většinou na elipse, ale také třeba v přírodě) a nabízí náměty k rozpracování,

- učitel zadává (někdy ve spolupráci s žáky) kritéria pro výstupy práce (referáty apod.),
- učitel zařazuje pravidelně společné prezentace a sdílení prací dětí,
- učitel kontroluje práci, kterou mu žák sám přinese jako dokončenou; pokud najde v práci chyby, upozorní dítě, aby si je vyhledalo, podle potřeby označí blíže místa, kde našel chyby (řádek, příklad); pokud je to třeba, navede dítě k materiálu, na němž může daný problém znovu procvičit, případně mu způsob práce s pomůckou prezentuje v individuální lekci,
- dítě si zakládá hotovou práci do svého portfolia, učitel pomáhá dítěti vést si přehled o zvládnutých okruzích učiva - učitel si vede záznamy o práci jednotlivých dětí.

